

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. 37 (483), serie nouă. Miercuri, 25 octombrie, 2000. Preț: 4.000 lei

constantin novac

Te reaba pleacă dintr-o flagrantă inegalitate participativă pe care nu pot să nu o suspectez de o anume premeditare în detrimentul celor ce trudesc efectiv la edificarea eposului național. Care va să zică un soi de viziune totalitaristă a făcut cărțile, eliminând din formație voci rezonante ale genului în discuție pentru că foarte puținele prezente, dacă nu chiar una singură, să-și adjudece meritele notorietății.

COLOEVIUL ROMANULUI

Acum s-a trecut la literatura sud-americană, care este un fenomen cu totul nou în cultura română și în destinul prozei românești de acum încolo, cel puțin câțiva ani.

(Alexandru George)

Tot respectul pentru acei colegi ai mei care efectiv au abordat probleme esențiale, dar alții, n-aș vrea să fiu rău cu nimeni, nu aveau ce căuta aici.

mihai sin

mihai ursachi

PROTOCOLUL

Și dacă'n vis vreo femeiușcă
o să-ți apară surâzând,
cu ochii verzi și goală pușcă,
tu te trezește, căci curând

o vizită o să se-anunțe:
un domn cu numele Henri
(nu-l confunda cu Heinrich Kunze)
în frac distins și vestă gri.

Un protocol îți va propune,
doar între voi, în termeni clari,
care'n urechi o să-ți răsune
tot timpul acestui avatar.

Vei fi măreț, vei fi stăpânul
Fecioarei Lumii, ce-și va da
și sufletul, nu numai sânul,
ca să'mplinească vrerea ta.

În clipa ultimă afla-vei
că Heinrich n'a avut cuvânt:
în ciuda sațiului și-a slavei,
vei fi cu Ea într'un mormânt,

decapitata și stăpânul,
același vierme-o să-i consume
și inima de fier și sânul
ce-a fost cândva din albe spume.

Deși știai de mult tocmeala,
vei iscăli'n lumina torței
și sângele-ți va fi cerneala
pe actul vieții și al morții.

LEPRA

de Constantin Vișan

Lepra asta ia proporții îngrijorătoare... Aproape nu există colectiv care să nu fie binecuvântat cu o astfel de lepră... Sau chiar cu mai multe. Vreme îndelungată semnele bolii nu sunt vizibile... Or, poate, mai exact spus, nu sunt vizibile unui ochi neatent. Individul cu caracterul ros de lepră reușește să se disimuleze cu ușurință. Pare pâinea lui Dumnezeu, colegul cel mai săritor, slujitorul cel mai devotat al culturii. Pentru a constata cu stupoare, când însă e prea târziu pentru tine și pentru cei din jur, dar nu pentru el, că e vorba de un șarpe periculos, care și-a strecurat veninul în tot ceea ce era sănătos în jurul său. Trăiești cu el în același birou de ani de zile... Te laudă în dreapta și în stânga, când ești de față... Ca într-o bună zi, pentru că ai propus un ciclu de emisiuni despre capodoperele creației plastice românești, să te acuze că propagi misticismul...

Pe ce și-a întemeiat argumentele? Pe faptul că ciclul respectiv era intitulat **De la frescele Voronețului la Coloana infinită**. Altă dată, pentru că i-ai respins excesul de zel cu care difuzează maculatură conjuncturală te-a acuzat pe tine și întreaga redacție de lipsă de patriotism. De fapt, tu erai vizat în primul rând, pentru că îndrăzniseși să demonstrezi ce deservicii aduce și culturii și politicii o astfel de atitudine demagogică...

În toți cei 30 de ani de activitate în slujba radiofoniei culturale, cu care-i place să se împăuneze, săvârșind cea mai incredibilă impostură n-a promovat un nume nou, n-a lansat un talent, nu s-a pronunțat într-o chestiune culturală controversată... Ba, dimpotrivă, a respins întotdeauna noutatea, a tăiat-o din rădăcini. Abia după ce creatorii care-i produceau spaime erau omologați de critică, după ce deveneau clasici, îi îmbrățișa și el. Cu ipocrizie, cu falsă căldură... De parcă până atunci nici usturoi nu mâncașe, nici gura nu-i miroșea.

Înregistrasem o masă rotundă cu tinerii prozatori, lanșați de volumul **Desant**. Știam c-o să am dificultăți. Prejudiciile criticii, ale criticii încuiate erau încă puternice... Lepra redacției noastre ține cu sfințenie seama de aceste prejudecăți. Știe că respectând punctul de vedere al habotnicilor n-o să fie niciodată sancționat.

Când am anunțat participanții la discuție în Programul Radio TV, unul din nume a dispărut. Deși aveam mesele una lângă alta, nu mi-a reproșat nimic. Obicei vechi... A nu spune omului în față...

Aflam însă, de la viza directă a emisiunii, că a fost avertizat de lepră... Popularizează, domnule, în emisiuni nume despre care vorbește laudativ Europa Liberă.

Asta fără să-i fi citit pe scriitorii cu pricina, fără să știe ce-au spus în dezbateră respectivă... adevărată pledoarie pentru responsabilitățile maxime ale scriitorului tânăr, pentru implicarea lui în realitatea țării, pentru portretizarea omului de rând, pentru respectul valorii, al autenticității, pentru promovarea îndrăzneții a noului, atât în problematica abordată cât și în mijloacele de expresie.

Editori:

■ Uniunea Scriitorilor din România

■ Fundația Luceafărul

Apare cu ajutorul Ministerului Culturii

Redacția:

Laurențiu Ulici (director)

Marius Tupan (redactor-șef)

Simona Galatchi (corector)

Redacția și administrația:

Calea Victoriei nr. 133. București, sector 1,
telefon 659.67.60,
fax 312.96.93Cont în lei: Banca Comercială Română, filiala
sector 1, Calea Victoriei nr. 155.

Număr de cont: 2511.1-1543.1/ROL

Cont în valută: 472161601590

Tehnoredactare computerizată:
FUNDAȚIA LUCEAFĂRUL

Tipar: SEMNE '94

Abonamentele se pot face la toate oficiile poștale din țară. Revista noastră este înscrisă în Catalogul publicațiilor la poziția 2048.

putem fi citați pe internet la adresa:

http://bic.romlit.ro/email_luceafarul@bic.romlit.ro

CARNAVAL LA SINAIA

de MARIUS TUPAN

Reacțiile chimice le stimulează pe cele fizice, iar acestea, la rândul lor, devin promotoare pentru celelalte, cu un grad înalt de determinare pentru cele psihologice, încât ești tentat să crezi că legile circuitelor simpatetice funcționează, paradoxal, mai ales în perioada unor crize, nu întotdeauna bine precizate. Dezertarea unor spirite critice (n-am spus neapărat, comentatori inițiați) din spațiul ce le era până mai ieri predilect a sporit confuziile axiologice și, firesc, inițiativele culturale, fiindcă asupra unui teren viran, abandonat se ivesc destui întreprinzători, care-și revendică dreptul la proprietate. Situația ca atare amuză, intrigă și consternează. În urma acestor fenomene, previzibile, de altfel, nici zona literară nu este scutită de surprize și modificări paradigmatică. Nu întotdeauna dotați și buni purtători de mesaje umaniste sau artistice, unii temerari și oportuniști se aruncă în ape tulburi sau stârnesc vârtejuri, sperând să destabilizeze ierarhiile, bizar constituite, sau să-și edulcoreze imaginea, pătată în decenii. Asistăm, așadar, la un alt fel de rescriere și reasezare a valorilor, pe alte criterii decât cele clasice, zvonistica și cumetria având roluri bine precizate în scenariile ad-hoc. Nu ne vom referi, de această dată, la lanțurile de manifestări culturale (n-am zis înlănțuiri!), organizate în marile orașe ale țării, ca o reacție firească a marginalizării artei autentice prin mass-media, ca și a personalităților veritabile, ci, îndeosebi, la inflamarea unor vanități, din ce în ce mai vizibile, amuzan la un moment dat, care îi individualizează și mai bine pe cei care și .. trădează. Ambiția și temeritatea lui Nicolae Breban de a organiza a doua ediție a „Colocviului romanului românesc“, după ce prima ediție avusese un efect nul, ca să-l cităm pe unul din participanți, trebuie precizate, dar nu și aplaudate, de vreme ce bunele intenții (câte au fost!) n-aveau să se soldeze cu rezultate meritorii, când bănuielele urmau să devină de îndată certitudini.

CULTUL ȘI IMPROVIZAȚIA

În ceea ce ne privește, am ezitat multă vreme să participăm la o asemenea întrunire, cunoscând prea bine programul organizatorului (ca să fim doar eufemistici!), dar și opiniile importanților scriitori din țară față de rețetele prescrise de autorul **Animalelor bolnave**. Hotărâți în cele din urmă să urcăm la Sinaia, acolo unde avea să se desfășoare colocviul, nu ni s-a rezervat nici o surpriză și nici nu am fost obligați să ne revizuim pozițiile inițiale, deși am fi dorit atât de mult. Pentru o asemenea manifestare națională, pregătită un an de zile, cu un titlu pompos și o presupusă participare pe măsura acestuia, am descoperit la fața locului - ce nu era nici măcar umflată, ca să cităm o proletcultistă! - că până și fițuica-desfășurător era tipărită în nota pom-pierismului și a superficialității. Totul vag, abulic și chiar neinspirat. Cine citește o asemenea formulare „Romanul românesc astăzi - încheieri și perspective“ n-are cum să nu se amuze. Nici celelalte subiecte, propuse pentru organizarea discursurilor, n-au fost mai convingătoare, așa că divagațiile și pălăvrăgeala au fost stimulate din start. Care or fi reușit să le audă, fiindcă, desfășurat într-o sală de mese a unui restaurant, colocviul romanului n-a beneficiat nici măcar de un microfon, care să capteze vocea oratorilor de profesie. Printre aceștia s-au detașat - prin insistența și frecvența luărilor de cuvânt - binecunoscuții proletcultiști, care au glisat pe lângă subiecte, făcând incursiuni într-un univers literar caduc și înmormântat deja, demonstrând - dacă mai era nevoie! - că nu-s cu lecturile la zi. De fapt, scopul venirii lor aici s-a trădat de îndată: urmau să-l tămâieze pe Nicolae Breban, cel care i-a invitat special, fiindcă unele clasamente și reviste nu-l elogiază îndeajuns. Desigur, câteva intervenții pertinente și izolate nu au putut salva o manifestare care, se observa doar cu ochiul liber, era organizată pentru a proslăvi o singură persoană.

(continuare în pagina 8)

OCCIDENTUL ȘI KHÔRA

de CAIUS TRAIAN DRAGOMIR

Conceptul nu este detașat de nume, de cuvânt; Immanuel Kant are în vedere, atunci când se referă la concept în sens general, conceptul propriu-zis, cu structura sa determinată de calitățile și calificările incluse în aceasta și, pe de altă parte, la reprezentarea care îl însoțește. Notele conceptului sunt finite, atât în actualitatea lor cât și în potențialul evolutiv pe care îl conțin: reprezentarea, fiind intuiție, trimitere către infinit, ca totalitate mobilă a nuanțelor și variantelor trăirii. Kant spune: "Fără reprezentare conceptul este orb, fără concept reprezentarea este vidă". În continuare, însă, filozoful observă necesitatea existenței unei scheme a conceptului, care să țină împreună conceptul propriu-zis, ca sferă dată de mulțimea subdomeniilor incluse și reprezentarea, drept sinteză directă a experienței perceptive legate de un anumit domeniu al realului. Ce este această schemă nu se precizează satisfăcător (sau suficient) în opera kantiană și nici în dezvoltările neokantiene mai recente, dar deja clasicizate. Am argumentat teza că schema kantiană a conceptului nu este altceva decât cuvântul, acesta adaptat în generalitatea lui semantizantă, care vine dincolo de existența sa la o limbă sau alta: Vechiul Testament - Geneza - atribuia numirii ființelor un rol ontic decisiv: „Domnul Dumnezeu, care făcuse din pământ toate fiarele câmpului și toate păsările cerului le aduse la Adam, ca să vadă cum le va numi; așa că toate ființele vii să se numească precum le va numi Adam” (2.19). Aceasta este funcția intelectuală esențială a spiritului uman: numirea formelor, structurilor, existențelor și obiectelor lumii. Numirea poetică relevă legături, invizibile altminteri, între ființe; numirea în științe aduce în lumină structuri și calități inobservabile în lucruri: numirea filozofică face să apară categorii cu totul ignorate în experiența

observării imediate a realului. Prin urmare, filozofia naște, nu o dată, concepte a căror sferă va rămâne dificil de conturat, aproape indefinisabilă. Cuvântul funcționează, nu este părăsit, dar funcționează ca o întrebare adresată capacității noastre de a crea concepte corelate existentului. Un astfel de cuvânt este khôra.

Activitatea nominalizantă a intelectului este examinată în cadrul hermeneuticii. Într-un anumit sens, întreaga filozofie are o dimensiune hermeneutică - în ea, în filozofie, numești și te întrebi de ce ai făcut-o, în ce măsură ești îndreptățit, cum ai făcut-o; cu atât mai mult, verifici numele date anterior, spre a constitui, prin forța cuvântului, categoriile. Tradiția hermeneutică inițiată, prin raportare la textele biblice, de Philon, de Clement din Alexandria, sau de Origena, dezvoltate de Thomas d'Aquino, Nicholas din Lyra, Martin Luther sau Calvin, își află adevărata sa culminație în aplicarea la creația filozofică în opera lui Martin Heidegger. Hans-Georg Gadamer continuă hermeneutica heideggeriană. Pe jocul - de data aceasta, în adevăr, joc - hermeneutic se situează și demersul analitic, în parte structuralist, în parte constructivist, al mult mai tânărului Jaques Derrida. În *Khôra* (Editura Galilée, 1993, tradusă în limba română la Editura „Scrisul Românesc”, în 1998) scriitorul francez cercetează conceptul plasat, eventual, de Platon, sub acest termen, în „Timeu”. Este evidentă relativa nedefinire a sferei unei categorii posibile, denumite astfel - cel mult ea poate fi satisfăcător explicată sau mai curând intuită, doar prin raportare la întregul dialog „Timeu”, mai sigur însă la ansamblul filozofiei platonice sau (încă și mai sigur) la totalitatea filosofiei propriu-zise. Aparent, khôra poate fi „localitate, loc, așezare în spațiu, amplasare”. Despre semantica denumirilor locului a

vorbit însă Heidegger, aceasta mai ales prin referire la textele heraclitice. Derrida arată cum „khôra” poate sta foarte bine pentru text, în general, pentru subiect, pentru filozof, pentru spirit, pentru Socrate. Corelațiile aducătoare de sinonime nu sunt nici pe departe atât de exacte sau simple pe cât sunt obligat, din considerente de spațiu, să le sugerăm aici, în cartea autorului francez. Filozofia propune categorii sau concepte cu un grad similar de nedeterminare, precum cel al acestui „khôra”. Este cazul ființei, așa cum apare aceasta tratată începând cu Parmenide, spre a fi reoferită, în secolul al XX-lea, spiritului filozofic de către existențialiștii francezi, dar mai ales germani; este, în egală măsură, cazul apeironului propus ca fundament ontologic de Anaximandru sau, în secolul ce se încheie acum, de inconștientul universal, din buddhismul Zen, al lui D.T. Suzuki. Oare numai filozofia operează cu astfel de termeni corelați conceptelor doar într-o modalitate crepusculară, însă, cu atât mai importantă, mai profundă și mai fertilă? Viața societăților umane este încărcată de prezența unor cuvinte reluctante la prezența unor concepte unice.

Ar putea fi oare definit conceptul de Occident? Se denumește astfel, în chip sigur, patria rațiunii critice și, consecutiv, a alienării care, la rândul ei, este, prin provocare, aducătoare, creatoare de dezalienării și, implicit, a ieșirii dincolo de critică, înspre Orient, acest spațiu al creației. În fapt, Occidentul este încă o intrupare a acestui „Khôra”, adus în fața noastră din „Timeu”, acum prin intermediul lui Jaques Derrida. El este loc, pomire, putere de intrupare, dar precum Khôra. Occidentul este un efect de perspectivă, un centru de atracție care există și nu există. Nici un loc perfect stabilit, anume nu este propriu-zis „Occident” - aceasta nu încetează să fie, însă, existând ca loc al chemării non-Occidentului. Nimic din ceea ce este mai determinat (Franța, Anglia, Olanda sau România) nu ființează decât situat pe un plan de mai redusă determinare (Occident, Orient, Sud etc.). Principiul entelehic al lui Aristotel trebuie reintrodus în încercările noastre spirituale.

minimax

CONFUZII ȘI CONTUZII (V)

de ȘERBAN LANESCU

Rămăs fiind a cumpăni câtă îndreptățire are A. Pleșu în afirmația-i (din *Elitele - Est și Vest*, în 22, nr.37 a.c.) că „dacă ne lipsesc elitele, este și pentru că nu mai avem „organ” pentru ele», sublinierea-mi îndrăznită acum, aici, a celor două... cuvintele (cum ar fi zis Lenin!) are rostul evidențierii unei pre-supozitii implicite, cea a existenței unui suflet colectiv, așa cum se gândește profesând viziunea holistă/colectivistă asupra societății și care, în plan (sau din punct de vedere) politic, se regăsește și în următoarea presupusă legitate. „Obținerea elitei conducătoare presupune competența politică a masei și, mai mult decât atât, o anumită sensibilitate a masei față de virtuțile elitei.» Care va să zică, dacă de peste zece ani România a fost guvernată parcă spre confirmarea profeției brucane, explicația s-ar datoră unui defect social structural descris de A.Pleşu după cum urmează și tot în interiorul concepției holiste/colectiviste: «Elitele sunt corelativul unei comunități care are intuiția (?! - n.mea) performanței de elită și o admiră. „Aristocrația” competenței nu există, cu alte cuvinte, fără aristofilia corpului social.» Iar după ce regimul comunist a lovit cu metodă și obstinație tocmai în acest mod de așezare/structurare socială, «lucrurile cel mai dramatic care s-a întâmplat în fostele țări comuniste a fost, pe lângă subminarea elitelor, erodarea

strategică a respectului pentru elite». În fine, cu referire expresă la prezent, sindromul caracteristic al acestei *maladii* sociale s-ar defini prin dezavuarea colectivă a excelenței, căci «nu ne mai plac superlativetele, nu mai suportăm anvergura» și, directă urmare după deceniile «de obediență mutilantă, asistăm la explozia compensatoare a unui spirit critic devastator: nimeni (nici chiar A. Pleșu!) nu e la adăpost de voluptatea generalizată a discreditării». În plus, deși am fi dispuși - crede A. P. - «să adoptăm un model util, fie el vest-european sau american», acum, însă, nici nu ne mai putem inspira din actualitatea occidentală, căci acolo, în Occident dară, «ceea ce noi resimțim ca maladie - dezarticularea elitelor - pare să fie resimțit, la nivelul modelului, ca simptom al normalității». Așa să fie, oare? În orice caz, asta așa din prima, ce-mi pare c-ar fi de remarcat este că *se non è vero, è bene trovato*. Apoi, însă, și mai și având în vedere că mâine-poimâine vor reveni la guvernare PDSR & comp., cu tot cu Ion Iliescu președinte (cu el sau, în oricare din variante, cu un substituit de-al lui), diagnosticul de mai sus merită, cred, a fi demontat, tocmai pentru că intersectează, pentru că doar intersectează grațios adevărul și astfel ocultându-l mai eficient decât ar face-o minciuna grosolană. Iar atunci, pășind în sens invers, de la coadă la cap, despre cum e cu elitele în

Occident, cu regret (pe bune!), din experiență nemijlocită, din bibliografie și din ce se poate vedea pe *sticlă*... nu știu. Poate. Poate în numele *corectitudinii politice* și al postmodernismului („*furorul* - chiar furor?! - reformator al ideologilor postmoderni») să se fi ajuns la ceva care aduce a, repede spus, egalitarism valoric etc., etc. Cu «declinul Occidentului», însă, asta o știu, e mai de mulțisor povestea și parcă n-aș crede, da' deloc, c-ar fi motiv de insomnie dacă ești preocupat de... viitorul omenirii. Dar revenind *acasă*, unde și *doare*, atât «*voluptatea generalizată a discreditării*» cât și, la fel, cum că «*nu ne mai plac superlativetele, nu mai suportăm anvergura*», nu mi se par simptoame societale, deci având relevanță socială însă nu pentru «*organismul social*» (ce-o fi ăla?!), mă rog, e ipocrită mirarea considerat în ansamblul său. Refuzând tentația unei interpretări psihanalitice, *ad hominem* (că nu-i frumos!), cele două hibe semnalate de A.P. se regăsesc doar în *lumea bună* și, din păcate, mai cu seamă, mai frecvent, pe partea dreaptă, ideologic vorbind. Vizavi, acolo unde, cum apreciază A. P., «*Fosta nomenclatură se dovedește; inevitabil, o pepinieră de cadre încă frecventabilă.*» (frecventabilă pentru cine spune consecvent cu a sa *teorie a dalmașienilor*), acolo, deși prezentă, discreditarea intertovărășească n-a avut, nu are nici virulența și nici «eficacitatea» luptei pentru putere (cu privilegiile aferente) din partea, așa-zicând, dreaptă, cu o mențiune specială tocmai pentru mulți dintre cei proveniți din fosta «*elită de seră*». Fiindcă to'arășii, la nevoie și de nevoie, nu și-au trădat haita. (Că va urma se subînțelege.)

LIBERALISM ÎN STIL AUTOHTON

de MONICA SPIRIDON

Timp de aproape patru ani, mass-media și analiștii de serviciu au glosat abundent pe marginea unei afirmații a președintelui Constantinescu, conform căreia ar fi venit momentul potrivit ca oamenii politici români să facă sacrificii personale în beneficiul țării. În mod paradoxal, exact acum, când, printr-un gest de înaltă ținută civică și de inteligență politică, președintele a renunțat la orice carieră publică viitoare, aceiași analiști și politicieni scormonesc derutați pubelele pestilente de gunoi, căutând "dedesubturile" unui act de demnitate firească. Explicația este foarte simplă: nici sistemul lor de valori și nici peisajul politic în care evoluează cu toții nu sunt compatibile cu un asemenea gest. Așadar, ca să se simtă cât de cât confortabil, nu le rămâne decât să-i coboare pe ceilalți la nivelul propriei lor mizerii morale.

Gesturi ca cel al președintelui Constantinescu, urmat de unul similar al domnului Manolescu, nu fac parte din sistemul de conduită al clasei politice românești și - de ce n-am spune-o? - nici al societății românești în ansamblu, pentru care ele rămân o tulburătoare enigmă.

Făcând acest gest curajos, domnul Manolescu și-a asumat implicit și o eroare politică anterioară, bine intenționată, dar nu mai puțin regretabilă: aceea de a fi cedat PNL-ului condus de domnul Quintus jumătate din fotoliul PAC în *Convenția Democrată* de atunci, salvând din mizerie un partid cu un trecut răsunător, dar cu un prezent cel puțin ambiguu pe scena noastră politică. Conform "moralei" politice autohtone, binele făcut prin introducerea acestui partid pe ușa din dos, împotriva voinței celorlați parteneri ai *Convenției*, a fost răs-plătit a la Roumaine, "cu dobândă"... Mai întâi, când PAC a cerut reformarea *Convenției*, iar PNL a refuzat să-l susțină, împingându-l către izolare și către retragerea din coaliție. Și ulterior, când PNL și-a condiționat sprijinul pentru PAC - formație politică fără resurse financiare, dar cu un potențial uman de invidiat - de absorbție și, implicit, de desființare.

Nu pot să uit imaginea domnului Quintus, din primele momente ale reintegrării în *Convenție*, stând pe o jumătate de scaun și votând cu o jumătate de mână, după ce se uita șovăielnic în jur, să se asigure că nu va fi supărat pe cineva. O atare umilință trebuie să fi alimentat teribile resentimente în conștiința politică a unui partid care a început prin a trăda nonșalant PAC-ul (mâna salvatoare care i-a fost întinsă la nevoie) și sfârșește acum sub ochii noștri trădându-le pe toate celelalte din *Convenție*.

Domnul Valeriu Stoica și-a luat obiceiul să apară în fața camerelor de luat vederi, debitând netulburat cele mai flagrante neadevăruri. Domnia sa a pretins, de pildă, că renunțarea la candidatură a președintelui ar fi pus partidul său în fața deciziei imprevizibile de a prezenta rapid un candidat propriu. Asta în timp ce țara întreagă aflase, din exact aceeași sursă, că tratativele avansate dintre APR și PNL s-au blocat, datorită inițiativei PNL de a susține la președinție pe domnul Stolojan și nu pe domnul Meleşcanu..

De altfel, deriva decisă spre stânga a APR, după eșuarea tratativelor cu PNL, este revelatoare pentru vocația liberală (sic!) etalată conjunctural de mini-partidul cu care - în viziunea originală a domnului Stoica - PNL ar fi urmat să formeze marele *Pol Social-Liberal!!!* Nimeni nu poate nega dreptul PNL la o linie proprie și la un candidat propriu pentru președinție. Dar efortul său - care se vrea subtil - de a arunca toate neîmplinirile coaliției la putere asupra PNȚCD, pretinzând că o eventuală alianță cu țărăniștii ar fi în măsură să discrediteze orice partid, este cu adevărat detestabil.

Urmăresc cu o anumită fascinație evoluția domnului Stoica pe scena politică și mediatică de azi, fiindcă mi se pare un caz emblematic. Nu pot să nu remarc, de pildă, asemănarea frapantă în acțiuni a domnului Stoica cu vedeta liberalismului din primii ani post-comuniști, domnul Radu Câmpănu. Duplicitatea politică a celui de-al doilea a compromis în mod aproape ireparabil partidul, împingând finalmente personajul în cauză în sfera de gravitație a PDSR. Respins, nu fără o anumită jenă și din această parte, domnia sa a solicitat recent reintegrarea în PNL.

Există în mentalul colectiv clișee precum "politica este murdară" (ele par să se refere mai curând la politicieni) sau "politica se plasează în afara moralei". Cu toate acestea, un studiu privitor la reflectarea unor acte de "machiavelism" minor asupra scorului electoral al unui partid, pe termen mai lung sau mai scurt, ar produce rezultate demne de atenție. Trăim într-o societate bolnavă, victimă a cincizeci de ani de campanie diabolic concertată împotriva valorilor etice și a rigorii legale. Și totuși, în conștiința colectivă românească mai persistă reziduuri de respect pentru valori, ca și pentru verticalitatea morală. În mod paradoxal, înclinația autohtonă de a terfeli tot ce subzistă în afara mlaștinii morale în care ne complacem trădează o necesitate acută de repere morale. (Cazul cel mai sugestiv rămâne cel al domnului Corneliu Coposu). De aceea, e indubitabil că actuala "politichie" a PNL va avea o influență (din păcate) nefastă asupra performanței și a imaginii acestui partid.

Conform retoricii domnului Stoica, tot șirul de minciuni și compromisuri la care partidul s-a pretat în ultimul timp ar fi chipurile reclamate de binele public, de promovarea programului liberal etc., etc. Cum declarațiile domniei sale nu se concretizează deocamdată în nici un program, n-ar fi lipsit de interes să trecem în revistă unele dintre inițiativele liberale de până acum.

Iată, de pildă, lupta plină de abnegație pentru un mediu de afaceri liberal, eficient și concurențial. Ea a debutat prin modificări ale *Legii privind bancruta frauduloasă*, care, la un moment dat, a fost discolpată, realizându-se astfel "premisele funcționării fără perturbări a sistemului nostru financiar" (mai concret, eliberarea din detenție a unor mari culpabili).

În perioada când a fost ministru al telecomunicațiilor, un alt membru marcant al echipei liberale a obținut, cu îndelungi eforturi, modificarea

Legii de funcționare a Romtelecom, asigurându-i-se acestuia din urmă regim de monopol, cu scopul de a transforma privatizarea acestei companii într-un mare succes. (Eliminarea legală a concurenței, rămâne o măsură de mare originalitate pentru filosofia liberală de oriunde!)

Pentru a sublinia întreaga dimensiune a succesului - atât de bine experimentat pe buzurarul nostru - și a-i culege roadele în timpul campaniei din toamnă, PNL ar trebui să asume ferm această realizare în fața electoratului. Nu de altceva, dar fiind, ca de obicei, neinformați, acesta ar putea eventual să transfere "meritele" asupra PNȚCD.

Ireproșabilă se arată și funcționarea justiției sub ministeriat liberal. Sondajele recente de opinie ilustrează adevărată deplină a cetățenilor față de marile succese ale justiției române, în apărarea drepturilor fundamentale ale infractorilor. Există două mari categorii de cetățeni căzuți în greșală care capătă extrem de prompt protecție judiciară în România. Mai întâi, actualii oameni de afaceri aflați "în dificultate" (vezi dezincriminarea *bancrutei frauduloase*); și, după aceea, viitorii oameni de afaceri - aflați actualmente în stadiul de preliminar de sindicalizare a activității lor economice. (Prin alte părți ale lumii, astfel de sindicate sunt denumite *Mafii*, în modul cel vulgar). După cum ne informează sistematic mass-media, numiții oameni de afaceri dovedesc o fragilitate fizică și o sensibilitate psihică extreme, subite și incompatibile cu condițiile dure de detenție, fiind eliberați aproape fără excepție din motive de boală. Probele edificatoare împotriva lor, adunate anevoios de poliție, sunt verificate cu o minuțiozitate de chinez și cu o acribie împinsă la extrem, pentru ca nu cumva - ferit-a sfântul! - să se strecoare pe undeva vreo eroare procedurală. Iar în acest răstimp, personajele în cauză sunt rugate respectuos să-și strămute odihna prin alte părți ale lumii, ca să nu mai tulbure pacea și armonia socială.

Angajat într-un asemenea efort legislativ de proporții, PNL nu s-a mai putut, firește, înhăma la promovarea altor legi - ce e drept mai puțin importante pentru un climat liberal - cum ar fi **Legea retrocedării proprietăților imobiliare**. Pe ultima sută de metri, în programul liber, această lege a fost înlocuită de alte priorități: *Legea de modificare a Codului penal*, menită să intre în istorie ca *LEGEA STOICA* (precum odinioară *Codul lui Napoleon*), urmând să fie neapărat promovată în regim de ordonanță de urgență. Prințând momentul electoral strategic și speculându-l ipocrit, sarcina urgentării acestei **legi fundamentale a asumat-o recent și în mod public PDSR**, (sic!). După mai mult de trei ani de colaborare fructuoasă cu PD pentru sabotarea legii în cauză, domnul Iliescu se erijează, exact la spartul târgului, în campion al proprietății private.

Acoperită de ridicol, cum era de așteptat, promovarea unui *Cod penal* ca ordonanță de urgență a dus la abandonarea inițiativei în cauză. Domnul ministru s-a mobilizat la timp (vreau să zic, la timpul potrivit pentru a ști precis că legea nu mai poate fi votată) scoțând din mânecă un alt proiect diversionist: *Legea finanțării partidelor politice*. Și tot așa, dintr-o lege în alta, s-a irosit pe apa sâmbetei o întreagă legislatură cu justiție liberală, a doua după cea, de tristă amintire, a atât de abstrusului din conjunctură domn Ionescu-Quintus!

(continuare în pagina 19)

LIMBA DE ROUĂ

de OCTAVIAN SOVIANY

Despre poetul Șerban Foarță s-a spus că face parte din categoria rară a "degustătorilor de texte", pentru care afirma Marin Mincu) "există doar starea de intertextualizare"; el "știe bine (...) încotro să meargă înainte dâra textului sau mai exact acea urmă reziduală care există ca diferență în stare pre-textuală și așteaptă doar momentul oportun al manifestării; aceasta poate să fie o chemare onorabilă, o provocare lexicală tautologică, o decizie grafică minimă pentru a se forma, pentru a se autoforma, pentru a se transforma în scriitura autonomă". Astfel încât jocurile "picto-poetice" ale autorului din volumul **Un castel în Spania pentru Annia** (Editura Brumar) se nasc, la rândul lor, dintr-o dublă provocare: este mai întâi provocarea "textului plastic" pe care scriitorul se simte tentat să-l transpună în text poetic, dar este mai cu seamă provocarea unui anumit "orizont de așteptare" solidar cu limba "adamică" a copilăriei), de vreme ce trans-scrierile lui Șerban Foarță au ca dată aceasta un destinatar explicit (Annia Costa, care "la trei spre patru ani identifică într-o privire lucrările unor celebri pictori, de la Moară sau mai noi"). "Comentariile" pe marginea unor capodopere ale picturii vor constitui, în felul acesta, mici exerciții de limbă paradisiacă, aspirația majoră a poetului fiind legată de regăsirea "inocenței primordiale" a textului care tinde să devină un susur angelic, joc de irizări și reverberații pline de prospețime și ingenuitate. Pătrunderea în "edificiul textual" coincide, în consecință, cu regresivitatea spre vârstele candidă ale limbajului, care devine un fel de "limbă de rouă", oglindind ca o picătură multicoloră, inocența universului abia ieșit parcă din apele primordiale, păstrând ceva din candoarea superlativă a stării de început: "Să intrăm în casa asta, dragă Annia - până nu/ se usucă-n straturi pasta/ care tocmai se-așternu:// în pictură, nu mă-ncumet/ să mă mut. dacă nu-i umeri!! Pele se fac din roșu/ și din alb fără de nori/ roșii, țiglele și coșu;/ albe, zidurile lor)// Și, în plus, o picătură/ de iubire, - în pictură". În paradisiurile scripturale ale lui Foarță, materia însăși se angelizează, ea stă sub semnul "fugii spre vegetal", dobândind suavitatea cărnurilor florale, iar semnificativul poetic este supus - ca într-un proces alchimic - operațiunii de "transparentizare", astfel încât corporalitatea opacă a literei capătă limpiditatea plasmelor îngerești sau a gasteropozilor din Uvedenrode, în vreme ce melosul abia îngânat are caldențe de joc și descântec și este în tonalitatea cântecelor naive ale unui William Blake: "- Ce lumânarea, oare?/- Lumânarea e o floare// care înflorește seara; ziua-i veștedă ca ceara// ca tulpinile de nalbă/ prin grădini, la vreme albă// Seara, însă, face muguri;/ o petală/ de peteală, -/ ca să vezi și să te bucuri!!! Acești trei copii calini/ poartă lumânări - sau crini?". Viziunea este ingenuu-manicheistă, în contraste de alb și negru, iar un peisaj de iarnă cu vânători, pictat de Bruegel, e transpus în cheia "oralității" naive a basmului: "Pomii-s goi pân' la os,/ în crengi croncâne corbi./ Vânătorii sunt orbi,/ ei au numai miros.// Uite-i negri, pe uliți/ ca o haită de câini, - / câinii,

însă, n-au mâini,/ nici, în mână, lungi suliți.// Ceilalți oameni prin văi,/ se dau veseli pe gheață./ Vânătorii îngheață/ fi'ndcă sunt oameni răi". Biografiile "maestrilor" vor fi "repovestite" cu aceeași infatigabilă dispoziție spre ludicul în cheie paradisiacă, transformându-se în feerii "domestice" ce au ca spațiu de desfășurare lumea obiectelor magice și a zborurilor chagalliene: "A fost cândva un pictor/ Vincent, adică Victor.// N-avea decât un scaun,/ un scaun și o pipă:/ un scaun galben ca un/ mic soare; și o pipă/ pe scaun,/ lângă ușa/ albastră ca un cer./ Era fierbinte-n pipă,/ în pipa grea cenușă/ când a trecut, în pripă,/ pe ușă/ drept în cer... // Nu v-așezați, vă rog,/ pe locul lui Van Gogh". Șerban Foarță inventează acum "vârste de aur" ale artei, alambicând, după formula "calamburgului" în sarabanda dezlănțuită a "generatorilor textuali" a căror mișcare e declanșată de jocul sonorităților "gemelare", procesiunea plină de culoare a măștilor și costumelor medievale: "Domnilor burgheji,/ domnilor burgravi,/ când erați turcheji,/ nu erați prea gravi:// ci, cu toate astea, doamnelor burgheze/ să-și exhibe nudul rumeior și lis,/ spre-a le fi (ca-n marmuri a lualde Borgese)/ nemurit cu dalta, le-ați fi enterzis.// Domnilor burgravi,/ domnilor burgheji,/ când erați betravi/ și-mi erați turcheji,/ erați mult mai bravi.// Ci, cu toate astea, domnilor din burguri,/ vă-mbătați porcește cu vr'un vin burgond,-/ mândri, pe sub haina cea cu brandenburguri,/ de prohabul vostru doldora și rond.// Domnilor burgheji,/ nu-mi erați prea gravi,/nici atât de breji/ când faimoși zugravi/ mai pictau burgheji,/ mai pictau burgravi:// ci, cu toate astea, domnilor burg-maistri/ fie ca cu coarne, fie ca mai ciuți/ o făceați pe surzii când numiții maiștri/ pretindeau arvuna, - căci erați ciufuți/ și-mi erați burgheji/ iar nu dogi sau grafi / care, mult mai breji,/ pentru-acești zografi/ le picau în mreji/ marilor zarafi (dar și viceversa)/ domnilor burgheji,/ domnilor burgravi...". "Vârstei de aur" poetul îi opune "veacul de fier", imaginând un apocalips al muzeelor plasat sub marca eschatologiei burlești, care se desfășoară după scenariul unei esopiade cu șoareci. Partitura ludică a lui Șerban Foarță este complicată acum de apariția intempestivă a "scriitorului dezabuzat" care proclamă „moartea artei” și transformă spectacolul feeric într-o farsă "deconstructivistă" ce ilustrează, în tonuri de apocalipsă surzătoare, evanescența oricărui produs artistic și, prin urmare, a textului însuși. Astfel că generarea acestuia capătă aspectul pantomimei hilare al cărei protagonist va fi un paradoxal Sisif fericit ce exorcizează absurdul prin deriziune: "Domnișorii cei/ fără nici un trac,/ domnișorii cei/ rod picturi de Braque.// Domnișorii cei/ ce-și urmează voia,/ domnișorii cei/ rod gravuri de

Goya.// Domnișorii cei/ de un fin deboș/ domnișorii cari/ se nutresc cu Bosch// Domnișorii cari/ vin de prin provincii,/ domnișorii cari/ nu-l știu pe Da Vinci.// Domnișorii cari/ hăpăie ce-o fi,/ domnișorii cari/ n-au chef de Dufy.// Domnișorii cari/ au vedere-ngustă,/ domnișorii cari/ plastica n-o gustă.// Domnișorii cei lacomi de gravuri,/ domnișorii cari/ fac, zic eu, bravuri.// Domnișorii cari/ nu consumă arta,/ domnișorii cari/ p-ăștilalți nu-i iartă.// Domnișorii cei/ amatori de Klimt,/ domnișorii cari/ temeri vagi resimt.// Domnișorii cari/ toacă însă rame,/ domnișorii cari/ n-au aceleași drame.// Domnișorii cari/ rod lemn dat cu bronz,/ domnișorii cari/ duc un trai abscons.// Domnișorii cari/ dezrămează Iseri,/ domnișorii cari/ nu-s atât de mizeri.// Domnișorii cari/ sunt mai triști decât/ domnișorii cei ce rod lemn oricât.// Domnișorii cari/ pot să nu se teamă;/ domnișorii cari/ nici nu-i iau în seamă". Spectacolul poetizării pare a fi așadar în textele lui Șerban Foarță unul în trei timpi: există mai întâi exercițiile de scriitură "adamică", cărora li se opune parodicul, legat de conștiința unui "neant" al artei și al limbajului, pentru că, în cele din urmă, prin "parodia parodiei" textul și lumea să-și recapete laolaltă candoarea primordială, revitalizate și reîmprospătate de jocul "apocaliptic" al deconstrucției care e echivalent, în cheia voit minoră, a acestor miniatuiri cu faimoasele potopuri rimbaudiene. Tocmai sentimentul fragilității unor asemenea universuri paradisiace le conferă adesea culorilor lui Foarță o tensiune dramatică, o tușă neliniștită, aproape imperceptibilă și proiectează asupra lor reverberații crepusculare. Astfel, iau naștere tonurile câteodată vag melancolice, dimensiunea timpului fiind trăită cu voluptate, ca un "deboș" plin de rafinate cromatice, care aduc în fața "ochiului scriptural" facies-ul unor posibile avataruri: "Puteam să fiu un dandy brit/ pe vremea unui rigă George,/ de vagi aleanuri adumbrit/ ca de rumoarea unei orgi, -/ chiar dacă Gainsborough m-ar fi/ vrut rob violei lui da gamba.../ M-aș fi privit întreaga zi/ -n oglinzi, parfum fiindu-mi ambra.// Romantic, iar nu rococo,/ în ciuda pasului și-a taliei, -/ ca Byron, Shelley, Keats & Co aș fi fost mirele Italiei// prin care, palid musafir,/ aș fi plimbat un spleen albastru,/ purtând inele cu safir/ pe degete de albastru...". Impresia finală, după lectura acestui volum pe care îl închizi cu regret, fiind un straniu amestec de candoare și perversiune "artistă", care trădează în persoana autorului un „decadent” iubitor de miraje crepusculare, dar și un „giuvaergiu” din stirpea tot mai rară a unui Gautier sau a unui Macedonski, care își trăiește „veacul de singurătate” în mijlocul unei lumi iremediabil convertite la prozaim.

minerva chira

Imperiul lui Alexandru cel Mare

Harta lumii e plină de tine
Urc trepte -
una e nor,
cealaltă, rază
Cred în lumina
unei posibile întâlniri
chiar dacă războaiele
se dau între zei
Nu-i așa că tu ești
prăpastia inventată
de floarea de tei?

Valuri

Eu n-am fugit niciodată de valuri
Nici nu m-am aruncat în ele
să le distrug
Celor prietenoase le vorbeam
despre frumuseți descoperite
de vânt,
le îndemnam să guste flacăra
Celor bolnave le provocam senzații,
le rarefiam gândurile
înainte de-a adormi
celor dușmănoase
le întindeam momeala
apoi o aruncam jos
Rosteam cuvinte magice
ca în fața unui animal fioros
Timide, tremurau, se fărâmițau

în jurul meu
ca-ntr-o risipire divină
Pentru petale de argint
eram tulpină

Mări

Iau în pumni
Mare Roșie, Mare Neagră
Mare Egee, Mare Mediterană
Cu buzele scufund în ele
floarea de cais
Toate se comportă la fel
Diferă prin ceea ce poartă
în adânc

Ursitoarele

Îl născuse un sicriu
când marea imita
freamătul aripilor
Ursitoarele i-au spus:
Să ai tihna adusă
cu furtună
Nu vei avea ocazia de-a distruge
ci numai de a fi distrus
Vei însămânța brazde
desprinse din nori
Unghiile să rămână înfipite
în cocoșa miresei
Din lumânare să extragi
esențe și culori
Vei dansa cu lanțuri
la picioare
Culcușul îți va fi în coada viperei
Să fii orchestra devorată
de ninsoare

Din sensul minus

Terminasem de înălțat
palatul din frunzele toamnei
Din sensul minus
soseau acte
de la cutremure, inundații, incendii
O hoardă de grote
îmi zvârlea în piept
lanțuri sfâșiate
Fiecare împotrivire

năștea vocale
pentru necrolog

Și pustia

Surâsul e răpit
de mașina salvării
ce transportă agonici
Atâtea morți și nici o naștere!
Ca-ntr-un joc al ființelor oarbe
uși secrete se deschid singure
Arborii dinăuntru
în locul frunzișului
poartă nori
Vârtejuri țâșnite
din celule de tortură
sapă tunele în țeastă
Și pustia își dorește casă

Iarba

Călăuza neantului
scotea un mârâit cuminte
Din gănguritul celui zăvorât
deduceam amânarea dezarticulării
O cădere ce nu se mai termină
a sicriilor cu abandonăți
sporește rugina pe buze
Iarba încheie testamentul
pentru viața trasă pe sfoară

Dragonul și Utopia
Camilian Demetrescu (tapiserie)

Recentul simpozion pe tema Romanului, care a avut loc, între 5-8 octombrie, la Sinaia, a pus în discuție o sumă întreagă de probleme, ridicate de comunicările numeroșilor participanți, foarte mulți aceștia, în deosebire de ceea ce s-a întâmplat la sesiunea precedentă, unde prezența lui Eugen Simion în fruntea dezbaterilor a făcut să nu vină aproape nimeni. De data aceasta interesul a fost maximum, chestiunile discutate, deși mai mult învălmășit decât s-au ordonat, marcând un moment în dezbaterile pe teme literare la noi în țară. În ceea ce mă privește a fost o bună ocazie să-mi rectific o impresie pe care am consemnat-o și în scris printr-o imagine voit sugestivă: imediat după Eliberare s-au făcut cunoscute o sumă întreagă de cărți, mai ales de romane, care s-au tamponat unele pe altele, s-au încălecat, întocmai cum într-o gară cu programul ei de circulație a trenurilor, când ar fi venit peste cele programate, unele întârziate, așteptate de decenii, împinse de valul liberator, în timp ce altele, care zăboveau pe prima linie, nu au știut să o ia din loc, să plece înainte, să se dea la o parte, eventual să se gareză la remizele de fierărie ruginită. Or, imaginea aceasta, destul de exactă, nu este, ca orice lucru poetic, pe deplin fctă. Să notăm ca reală respectiva învălmășeală momentană, dar toată această literatură de afirmare imediată rămâne totuși într-un capitol al istoriei, alta nu va mai veni; fenomenul se stinge de moarte naturală. S-a întâmplat și altceva, mult mai grav în afara acestor „deranjamente“, provocate de atâția nou-veniți.

Anume vreau să semnaliez, rectificându-mi optica, în genere optimistă, că după '90 s-a produs în literatura română o adevărată explozie: o prăbușire a ierarhiilor stabilite în comunism, și care și așa cereau o reevaluare, au lăsat în urmă lupta radical raporturile scriitorului cu publicul, s-a accentuat sciziunea dintre generații și, în fine, s-a produs un grav divorț al întregii literaturi cu critica literară, neașteptatul deficit al acesteia, demiterea de la minimele obligații privind aspectul unei adevărate catastrofe culturale. Să precizez că multe dintre cele enunțate mai sus au fost discutate în ședințele care au urmat, cu un auditoriu mereu atent și participativ; nu eu le-am propus, dar am fost fericit să le văd măcar treptat semnalate, dacă nu și rezolvate. Eu m-am concentrat, într-o intervenție orală, la grava problemă a raportului scriitorului român cu publicul, la care, în clipa de față are un acces limitat și acesta ar fi și mai redus dacă o serie întreagă de „valori“ nu ar fi susținute artificial prin programele didactice, prin obligativitatea lecturii, apoi prin mediaticizarea privilegiată, fără nici o legătură cu valoarea reală.

Desigur, scumpirea procesului editorial, deficiențele în „difuzarea“ cărții, concurența altor „distracții“, care au abătut atenția cititorului obișnuit, de cultură medie, spre audio-vizual, spre spectacolele oferite de artiști străini etc. În comunism, cărțile urmau regimul materialelor de propagandă, în cel mai bun caz de culturalizare, fiind foarte ieftine, ceea ce nu mai poate fi cazul acum; ne aflăm confrunțați cu problemele economiei de piață, scriitorul este un producător de bunuri simbolice și, ca atare, e curios că dacă în urmă cu 50-60 de ani mulți

LA UN BILANȚ

de ALEXANDRU GEORGE

realizau succese de casă, acum nu se mai întâmplă așa ceva. În plus, interesul pentru document, pentru cartea de adevăr, fără intenționalitate artistică, pentru cercetările istorice, pentru textul memorialistic, pentru mesajul venit pe alte căi decât acelea deformatoare ale fanteziei scriitoricești devine prevalent. Selecția publicului îl duce din instinct altundeva... De ce?

Cred că ultimul segment al acestor considerații ne îndrumă spre explicația generală. Este vorba de marea problemă a mistificării, care stăpânește existența și definiția scriitorului, ca să nu zic aceea a minciunii, în fața căreia nu a ezitat un Ionel Teodoreanu, un scriitor și avocat care, în calitate de profesionist al susținerii plauzibilului, a considerat că aceasta este cheia care deschide calea spre minciuna estetică. Scriitorii sunt niște mistificatori (și cel ce scrie aceste rânduri nu face excepție), dar nu pentru aceasta și-a întors, acum, publicul față de la ei, ci pentru că în comunism nu s-au mai dat drept așa ceva (fapt pe care cititorii și spectatorii sau auditorii îl acceptă de milenii), ci pentru că au dobândit pe diverse căi privilegiul de a trece drept oameni care spun adevărul. Îl spun cu abilitate, șiretenie, prin diverse tertipuri, sau pentru că și-au câștigat ori au smuls acest privilegiu de la regimul tiranic al minciunii, nu contează, dar ei „rostesc“ adevărul, ba chiar unii au avut pretenția că spun Adevărul.

Scriitorul și-a compromis credibilitatea tocmai pentru că a izbutit sau a fost indus, să-și schimbe adevăratul rol în cadrul Marii Minciuni a culturii comuniste. Autoritățile au avut atâta abilitate încât atunci când s-au hotărât să **dea drumul la „curaj“**, au făcut-o în așa fel încât să lase să se creadă că acest lucru s-a înfăptuit împotriva sa, de către un grup de scriitori aparte. Într-un regim total al Minciunii, tocmai dintre profesioniștii acestei arte au fost lăsați unii (pe cât posibil doar „de ai noștri“) să spună adevăruri. Dar ce adevăruri? Toți cei care cunosc jocurile de cărți știu că marii trișori îngăduie celor pe care-i vor păcăli să-și câștige uneori sume neînsemnate, ba chiar, atunci când sunt așa de siguri pe ei, să și trișeze pe micii găinari, viitoare victime. Ei țin în manșetă asul și-i lasă pe naivi să trișeze cu șeptarul.

Aceasta a fost situația „literaturii de curaj“, a celei care urmărește adevărul cu orice preț, sau măcar micul adevăr așteptat de publicul încrezător. Și, atunci, ce să ne mai mirăm că toată literatura aceasta cu șopârle și șopârlițe, cu motani și pisicuțe, nu mai provoacă nici un interes publicului actual, care are acces la adevăr, oferindu-i-se căile de a-l aprehenda? Și că, în schimb, literatura care nu urmărește aceste scopuri, de la destul de numeroasele afirmări ale genului fantastic, până la tot ce-și propunea în comunism să eludeze realitatea (roman psihologic, literatură absurdă, acțiune plasată în altă epocă decât în cea comunistă, de la **Matei Iliescu** al lui Radu Petrescu până la **Plecarea Vlașinilor** de Ioana Postelnicu) rămân neclintite? Nu s-a perimat grav decât literatura

„timpurilor noi“, chiar dacă acest gen a depășit stadiul triumfalismului și trompetismului din epoca primă a comunismului, ca și prezentarea manicheistă a realității, cu scopul de a pune în valoare virtuțile în exclusivitate ale noului regim.

Nu pronunț aici un rechizitoriu: încerc să ofer o explicație. (Desigur că motivele pentru care scriitorul român, în genere, s-a compromis și va rămâne multă vreme așa în ochii publicului, mai ales al celui pe care l-a înșelat altfel decât artistic, sunt mai multe: să ne gândim la prestația politică a lui Ioan Alexandru, care ceruse în Parlament ca armata să treacă sub comanda Patriarhiei, sau la Marin Sorescu, subtilul campion al stilului „esopic“, dar care și-a dat brusc arama pe față, prin adeziunea la comunismul retardat al lui Ion Iliescu și se înghesuia la TV pentru a fi văzut aproape de acesta: amândoi au murit recent; despre primul s-au scris doar câteva rânduri, iar dispariția celui altal a fost resimțită aproape ca o ușurare.) Să ne gândim la exhibițiile lui Dinescu. Scriitorii au fost siliți nu să mistifice în comunism, deoarece, repet, aceasta e meseria lor, ci să mistifice asupra înseși acestei condiții, ceea ce nu se putea face decât cu aprobare de sus, sau cu prea indulgenta închidere a ochilor.

Din seria nesfârșită a incidentelor semnificative, ce pun în valoare situația de mai sus, voi pomeni de o întâlnire între un trișor (care, într-adevăr, s-a crezut foarte abil, deoarece a izbutit să înșele pe mulți, poate chiar să se iluzioneze pe sine) și un om cinstit: Marin Preda și I. D. Sârbu. Așa cum se știe, primul s-a slujit de „modelul“ tragic pe care i l-a oferit personalitatea celui de al doilea; întâlnindu-se, el l-a întrebat pe Sârbu, cel care cunoscuse realmente ororile închisorilor și a lucrului în mină, ce crede despre **Cel mai iubit dintre pământeni**. Răspunsul a fost acesta: „Domnule Preda, cu experiența închisorii nu se poate trișa!“

Adevărul este că se poate trișa cu orice; dar cu condiția să te situezi pe terenul artei, nu să ajungi, pe temeiul unei reputații uzurpate sau a unei permanente înșelătorii să mistifici asupra demersului tău, și să-ți atragi cititorii care te așteaptă să fii scriitor cu iluzia adevărului istoric.

Urmarea întâlnirii dintre cei doi a fost nu chiar așa de favorabilă scriitorului cinstit: Sârbu s-a pus să scrie un roman, dar nu unul realist, pentru care avea toate aptitudinile, experiența și trăirea autentică, simț de observație și lipsă de reținere, dar mai ales vocația expresiei permanent directe. El s-a apucat să scrie, ocolit, un roman parabolic, făcându-și calculul greșit că această ultimă a sa carte ar putea vedea lumina tiparului în comunism. (Există și o anume realitate care țâșnește din ea, dar demersul lui a fost o mare eroare.) Scriitorul este de căutat în jurnale, în corespondența lui - așa zice că acolo și-a pus ceea ce avea mai de preț și se situa la el cu mult deasupra artei, anume, sufletul.

APLAUDACI ȘI REZERVATI

Unii participanți vorbeau de oboseala din proza lui D.R.Popescu sau Augustin Buzura, firește, numai pentru a sublinia, și pe căi ocolite, prospețimea și vivacitatea din scrierile lui Nicolae Breban, dar se auzea, chiar și cu timpanele în tremur, că lectura animatorilor s-a oprit în preajma revoluției, perioada postdecembristă fiindu-le inaccesibilă. Păcatele bătrâneții? Idiosincraziile? Jocul de interese? Oricum, jalnice socoteli! Vorbind despre subiectele apocalipsei, prezente în unele romane, comentatorii cu simbricie au călcat mereu pe alături, neștiind cum să se mai orienteze. Probabil tema ca atare le stimula frisoane și-și luau unele măsuri de precauție. De altfel, Adrian Dinu Rachieru le-a atras atenția că se află în deficit de informații, dar, veniți la Sinaia cu un scop bine conturat, oratorii și-au continuat sarabanda osanalelor, pierzându-și și bruma de stimă pe care o mai aveau până atunci. Se înțelege că obiectivitatea a fost în mare suferință, fiindcă evaluările desuete, apologetice nu puteau să-i conducă în altă parte. Marii noștri creatori au fost programatic uitați sau ignorați. Baconski n-a fost pomenit vreodată, iar Ștefan Bănuțescu doar într-o singură situație. Remarcații ultimilor zece ani nu s-au regăsit în pomelnice, iar teme obsedante ale acestei perioade n-au fost detectate, ca și cum ne-am fi găsit într-un sinistru pârjol. Desprinși parcă din coloniile lui Vitner și Nicolae Moraru, oratorii înghesuși la cuvânt au lăsat să se înțeleagă faptul că trebuie să plătească pentru invitațiile de la munte, alcătuiind topuri, neconforme cu peisajul romanului actual. Sigur, cei care ne vor citi aceste rânduri ne pot reproșa că nu i-am numit pe protagoniștii care au încălcat regula jocului. Chiar merită ei să li se facă reclamă? Am înțeles că opiniile vor fi publicate într-o carte, așa că nu dorim să dublăm editorii.

MARELE VRĂJMAȘ AL LUI BREBAN - PROPRIUL SĂU ORGOLIU

Obișnuiți să apelăm la opiniile altora, exprimate cu sinceritate doar în particular, vom insera câteva, păstrând, deocamdată, confidențialitatea. Un critic abil, care n-a fost nici el ușă de biserică de-a lungul deceniilor, iritat după carnavalul de la Sinaia, dar și văzându-ne amuzați, ne-a întrebat: „Chiar aveți curajul să relatați ceea ce a fost aici?”. Răspunsul i-l dăm chiar în aceste pagini. Un altul, ieșit la lumină, parcă buimac după atâtea osanale, nu și-a putut stăpâni opiniile: „Ce colocviu am fi avut în absența lui Breban!”. Un poet, care cochetează și cu proza, s-a exprimat tranșant: „Mi-e greață! Sper să particip pentru ultima oară la un astfel de carnaval!”. Un rotofei, care una serie și alta gândeste, a scăpat o formulare paremiologică: „Fiecare pasăre pre limba ei pierde!”. Atenți cu reproducțiile și avertismentele altora, fiindcă multe

departe, inserându-le chiar pe toate, dar nu ne putem abține să nu-i atragem atenția lui Nicolae Breban că e timpul să reconsidere lumea în care se află. Dorind să-și asigure veșnicia, cu orice preț, chiar din timpul vieții, domnia sa forțează nota și notele, oriunde s-ar afla (discursul pro domo, ținut după ce i-au obosit aplaudacii, rămâne antologic!), convins că numai așa se va acoperi de glorie. Nu intuiește că rezultatele îl pot dezavantaja. Cu toate că nu ne place să ne auto-cităm, suntem obligați de această dată: Vom muri și vor vedea alții pe ce paliere ale creației ne vom plasa. Dar momentele grotești nu s-au oprit aici. Însetat de ierarhii, pe care vrea să le domine în orice ocazii, același Nicolae Breban, fixat definitiv în prezidiu, a susținut ideea unui top ad hoc, care să înregistreze cele mai bune zece cărți apărute după 1948. Din cei aproape 50 de participanți, doar 15 au mușcat momeala (care au fost aceia, nu-i greu de bănuț!), și, dintre aceștia, destui au luat în batjocură inițiativa, numind capodopere ale perioadei postbelice romane ca **Bărăgan**, de V. M. Galan, sau **La cea mai înaltă tensiune**, de Naghi Iștvan. Chiar și în aceste condiții carnavalesci, liderul a fost desemnat Marin Preda. Ceea ce spune mai mult decât orice comentariu.

CEZARIANA ȘI IMITAȚIA

Am fi nedrepti dacă am afirma că am pierdut trei zile doar pentru a asculta pălăvrăgelile unora și tămâierile altora, fără jenă și discernământ. Câțiva participanți, din fericire, colaboratorii noștri, au luat în serios colocviul și-au adus multe precizări importante, care merită să fie consemnate succint. Opiniile lui Alexandru George (o parte din acestea se află consemnate și în interviul oferit revistei „Luceafărul”), cu privire la literatura de sertar (de puțini recunoscută) și la proza fantastică au făcut o bună impresie, fiindcă luciditatea și cutezanța criticului sunt binecunoscute. Despre manierism în roman, dar și în alte sfere ale artei, a vorbit convingător Caius Traian Dragomir, inițiat în sociologie, medicină, dar și în alte domenii, ce-i asigură o detașare față de fenomenul literar. Intervenția lui Gabriel Chifu nu o mai comentăm, fiindcă o publicăm în întregime, chiar în acest număr. Adrian Dinu Rachieru, modest și echilibrat, informat și rezervat, care merită un alt tratament, față de cel actual (a fost împiedicat în mai multe rânduri să fie membru al breslei noastre), a conferențiat despre roman în era mediatică și intervenția sa a devenit un reper al discuțiilor. Autorul **Schimbării la față**, nimeni altul decât Mihai Sin (luat la întrebări în acest număr al revistei noastre), a punctat clar, vizionar chiar, câteva maladii ale scrisului contemporan, aceea a mimetismului fiind de mare efect. El a sesizat lipsa mizei în proza actuală, lunecare în derizoriu și grotesc (polemizând chiar cu arta lui Pintilie!), snobismul unora și narcisismul supărător al altora, făcând câteva aluzii și la persoanele prezente în sala de mese. Deși am putea fi învinuiți de un anume partizanat, trebuie să recunoaștem că intervențiile lui Laurențiu Ulici au fost strălucitoare, în multe momente ale colocviului. Prezența lui a demonstrat cât de necesari ne sunt criticii de elită la astfel de manifestări, organizate, cum subliniam, sub semnul improvizatei. Precizările cu privire la curente și mode, confuze în capul multor condeieri prezenți la „carnavalul” de la Sinaia, au impresionat, iar

previziunile lui, vizând viitorul romanului, care nu va mai veni pe calea cezarianei, ci pe una naturală firească, au fost aplaudate de majoritatea participanților. Dar să așteptăm cartea ce urmează să apară pentru a descoperi acolo și alte idei generoase.

REFUZ SAU TRUFIE?

Cu câteva alocuțiuni de ținută, colocviul de la Sinaia n-a putut fi totuși salvat, fiindcă încropeala și proslăvirea au dat multora un sentiment de jenă, crezându-se chemați la un congres al defunctului partid de mai ieri. Chiar și aici trebuie să găsim o explicație pentru absența unor critici de prestigiu și a unor comentatori avizați ai prozei românești. Deși unii erau trecuți în program, nu s-au învrednicit să vină, bănuțind, ca și noi, de altfel, că vor fi obligați să asiste la un carnaval de proporții. Monument de diplomație și strategie, Laurențiu Ulici nu s-a mai putut abține la un moment dat și a afirmat: „Am sentimentul că mâncăm o salată!”. Și mult ghiveci, am conștientizat noi. Continuându-se în această linie și în anii viitori, sigur ne vom reîntâlni cu aceeași „brebaniadă” cuvânt pe buzele celor prezenți la Sinaia, care va reduce și mai mult numărul participanților, fiindcă în România există destui prozatori importanți, care merită mai multă considerație decât li s-a dat în spațiul montan. Nu trebuie să interzică nimeni „Colocviul Breban”, dar acesta nu se poate confunda totuși cu „Colocviul romanului românesc”, care, parcă altceva. Într-o literatură ca a noastră, cu multe direcții fertile și opere valoroase, o discuție adecvată trebuie să aibă loc. Sigur, e laudabilă intenția autorului romanului **Animale bolnave** de a se organiza o asemenea manifestare, dar e timpul ca domnia să înțeleagă că aceasta trebuie să se desfășoare sub semnul obiectivității și al imparțialității, fără aplaudaci tocmiți ad-hoc, condusă de spirite organizate, care să-și poată supraveghea discursul, cu lecturile la zi, cu mult discernământ, lucizi, lipsiți de partipriuri, fiindcă, mai devreme sau mai târziu, valorile reale se impun, chiar și fără respirator artificial. Cunoscându-i-se firea, Nicolae Breban a fost refuzat de mulți autori, fiindcă nu doreau să asiste la un parcurs previzibil. Sau e vorba și de trufia unora care nu vor să stea în aceeași sală de mese cu o persoană controversată, irascibilă, care-și proiectează, oriunde s-ar afla, doar propria sa imagine, nu întotdeauna fără rețușuri. În ceea ce ne privește, bazându-ne și pe opiniile, deocamdată confidențiale ale colegilor noștri, sperăm să-i fim de ajutor lui Nicolae Breban, scriind cu sinceritate despre propensiunile sale, chiar dacă textul nostru nu-i va face nici o plăcere, fiindcă adevărul supără de fiecare dată, mai ales pe un vanitos ca domnia sa. Interesant ar fi ca viitoarele colocvii ale romanului să fie conduse de critici de prim-plan, cunoscători a fenomenului respectiv, iar Nicolae Breban să ia loc în sală, fără să invite la o asemenea manifestare doar anumiți tifoși. În acest caz, discuțiile vor căpăta o matcă firească, altfel, autorul **Animalelor bolnave** își va pierde treptat cititorii și chiar admiratorii. Fiindcă pe oricine paște un asemenea pericol, cântec se instalează lipsa de măsură.

P.S. La invitația revistei noastre, în acest număr, au scris texte despre starea romanului românesc Constantin Novac, Adrian Dinu Rachieru, Traian Olteanu, Mircea Daneliuc. Așteptăm și alte opinii.

ROMANUL ÎN ERA MEDIATICĂ (I)

de ADRIAN DINU RACHIERU

A vorbi, azi, despre roman presupune a cerceta, cu instrumentar sociologic, confuzia epocă pe care o traversăm descifrând resorturile mediatică în societatea spectacolului ascultând de fundamentalismul pieței) și, inevitabil, a chestiona, în acest context, soarta cărții. Nu intenționăm să propunem un scenariu apocaliptic. Dar, fatalmente, concluziile nu îngăduie un optimism lăbărat. Va supraviețui „genul târăgănat“?

Era *mass-media* (sau „universul fantasmatic“ al *mass-media*, cum crede Gianni Vattimo) înseamnă complexitate, haos, ruina perspectivelor centralizate, autoritare; altfel spus, o „falsificare a lumii“, multiplicarea imaginilor însemnate, reamintim, pierderea sensului și ruina paradigmatelor „tari“. În acest context, al demoneizării scientismului, al „hățișurilor pluralismului“ (prin refuzul unui centru), hermeneutica pare a fi insinuează Vattimo - unica filosofie adecvată în nevrotica societate a opiniei publice și a comunicării de masă. Printre atâtea „cotituri“ (turns), printre atâtea tendințe și **post-isme**, mentalitatea postmodernă acreditează o nouă vârstă socială și culturală, răspunzând structurii modulare a lumii noastre (mentale). Nu e vorba de o viziune metaforică ori de un banal termen periodizant, ca reacție la modernism. Și nici de un avatar contemporan al vechii avangarde, în continuă primenire, subjugată de accelerarea vitezei de schimbare. Dincolo de „atractivitatea distructivă“ (Ch. Newmann), ea urmărește logica reînnoirii și vedește disponibilitatea de a revedea trecutul. Postmodernismul este, în acest sens, o **recapitulare recuperatorie**. Dacă eroziunea științelor pozitive pare a fi o surprinzătoare „reîntoarcere la mit“, e cazul să notăm că momentul *demitizării* ar fi tocmai pragul de trecere de la modern la postmodern! Iată de ce G. Vattimo propune termenul de *raționalitate limitată* și observă că, azi, cunoașterea mitică pare a fi, paradoxal, o formă de gândire „mai adecvată“ pentru anumite sfere de experiențe. Oricum, contemporaneitatea e convinsă de avantajele paradigmei comunicaționale, invitându-ne în spațiul dialogic pentru a căuta soluții în fața avalanșei de crize. Noua mentalitate trimite la un respect al diferențelor (mai degrabă superficial - proclamat) și la o *conștiință a pluralității* care nu s-a luat în stăpânire, dizolvându-se într-un mozaic; încât, după Lyotard, cunoașterea va pune accentul de acum înainte pe dezacord, nu pe consens.

Ar trebui să observăm, prioritar, că, așezată sub semnul comunicării fără limite, al traductibilității „totale“, cultura postmodernă se *globalizează* iar consumul se uniformizează. Eruptia mijloacelor audio-vizuale a impus o tiranică „cultură a imaginii“ fără a accede și la o primordialitate a semnificației. Sub deviza, deja consacrată, „merge orice“ (*anything goes*) postmodernitatea, prin juxtapunere și reciclaj, pare a dizolva sau alătura sub imperativul comunicabilității - „fragmente culturale eterogene și eteronome după regulile

contiguității, analogiei și contrastului“ (v. Aurel Codoban, **Postmodernismul, o contra-utopie?**). Provocarea postmodernă vestejește criticismul de tip kantian și se leapădă de imaginea incoruptibilă a filosofiei ca „gardian al rațiunii“. Or, discursul filosofic, de la Kant la Rotry, cinstea logocentrismul teoriei pure și glorifica *critica rațiunii*. Interesul pentru cunoaștere și comunicare motivează preocupările de refigurare a logosului în „lumea vie a acțiunii“ (cum scrie Calvin O. Schrag în **Resursele raționalității**).

De pe baricadele unui postmodernism moderat, profesorul american (Universitatea Purdue), cu respect pentru reconstrucție, nu agreează nihilismul postmodern, dar nici nu acceptă scleroza raționalității. Descentrarea conștiinței, natura conservativă a filosofiei (fără a se dizolva în retorică), regândirea spațială a logosului și interesul pentru raționalitatea vie, „de comunicare“, îl conduc spre un nou concept: cel de *raționalitate transversală*. Reabilitând praxis-ul, el propunea trecerea de la politica rațiunii la *politica opiniei*, convins că restructurările în cunoaștere prin reinterpretare nu pot ignora tocmai „existențele comunicative orientate“. În pofida nebulozității conceptului-pivot, Schrag răspunde provocării postmoderniste fără a îmbrățișa nihilismul ei, urmând ca „raționalitatea transversală“ să-și probeze resursele și apetitul pentru reconstrucție. Oricum siguranța *cogito*-ului cartesian s-a clătinat și configurația pluralistă a acestui sfârșit de mileniu (văzut de unii și ca sfârșit de epistemă) obligă la *cotitura hermeneutică*.

O dată cu ieșirea din „galaxia Guttenberg“ (proclamată triumfal de McLuhan), trăitori pe o planetă „din ce în ce mai mică“, în plină *tiranie a audiovizualului* și a *dizoluției „metanarațiunilor“* legitimizează se acutizează criza de identitate a epocii noastre. Imaginația „narativă“ este alungată din societățile postindustriale; iar postmodernismul care părea legat cauzal de aceste societăți a erupt și în alte zone, fără a-și diminua ambivalența (cazul Postmodernismului românesc). Este el, ne întrebăm, o despărțire brutală de modernism sau îi asigură posteritatea, prelungindu-l și redefinindu-l? Cultura-mozaic (A. Moles) devine „de piață“, asortată „feminității maselor“ (Jean Baudrillard), abolind - potrivit vocilor îngrijorate - ideea de valoare și eșuând în formula hibridă a POSTcyberMODERNpunkISM-ului (Brian McHale). Vitriolantele manifeste ale postmodernismului (Olson, Leslie Fiedler sau John Barth) vizau, cu deosebire, formalismul modernist dar și „tiranăia“ raționalistă, șocând nu atât prin agresivitate ideologică cât grație saturației pe care modernismul agonice o cultiva. Ca mișcare prin excelență **inclusivă**, adăunând elemente eterogene, revalorizând eclecticismul (cum spuneam), postmodernismul corespunde unui nou model cosmogonic: cel al universului în expansiune. Asediind științele și filosofia, *deconstrucționismul* pune în circulație, sub eticheta studiilor științifice (*Science Studies*), enormități; gafele unor somități

umaniste, aventurându-se riscant pe teritorii necunoscute (mecanica cuantică, teoria haosului) au stârnit ilaritate prin afirmațiile aberante, culminând cu pretinsa concluzie, glazurată scientist, că „nu există o lume exterioară“. Jargonul ezoteric al magistraților deconstrucționiști, cangrenând limbajul academic, pare a instaura o „autoritate intelectuală discreționară“ (Toma Pavel). „Exhibiționismul“ post-structuralist, respingând opozițiile bizare, impresionează doar publicul comun; el riscă însă ruina standardelor intelectuale uzuale, îngrijorând comunitatea științifică.

Ce poate fi *cultura de supermarcket* dacă nu un progres al neobarbariei (cum numea Octavian Paler, „cu melancolie“, acest șoc barbar, venit - e adevărat - „dinlăuntrul civilizației“). *Imbecilizarea publicului* se desfășoară triumfal. Moda americană dezvoltă, incontrollabil, mijloace alienante. Iar discuțiile despre **noul umanism** par a fi eșuat într-o interminabilă „sporovăială umanitară“. Este prea evident că, alarmată și îngrijorată, filosofia nu mai ține pasul. Că *teza celor două culturi*, „coexistând schizofrenic“ (cum scria E. Morin în **Metoda** sa, încercând o revoluție paradigmatică prin „educație circulară“) nu face decât să evidențieze o criză multiformă. Că „marea paradigmă a Occidentului“, disociativă, nedialogică nu e capabilă să patroneze o schimbare de „peisaj mental“ (*mind-scape*). Și că, în absența acestei schimbări, clivajul împiedică buna „conversație culturală“. Iar fără *reproblematizare*, „cultura științifică“ nu va regăsi întrebările fundamentale și acel ideal comun de inteligibilitate mulțumindu-se - în termenii lui Morin - cu o „interfecundare clandestină“.

Confruntată cu o violență repolarizare, America - ajunsă un „stat al bunăstării“ - inițiază o explozie culturală, condimentând „calitatea vieții“. Unii denunță falsitatea ei. Alții atrag atenția că disjunția culturală pentru mase/pentru clase (neo-elitism) înseamnă perversitatea gustului tras în jos în „era mediatică“. Că industria culturală încurajează consumismul pasiv, culinar. Un A. Toffler, somativ, cere Europei să-și revizuiască clișeele. Fiind o societate prosperă, America face din cultură „o problemă absolut cotidiană“. Noul public, având bani, timp liber, educație este vădit interesat de metabolizare culturală iar New York-ul a devenit „capitala mondială a artelor!“ În fine, nu lipsese voci care deconspiră „legea gemului de zmeură“ (vis-à-vis de consumul cultural): cu cât se răspândește mai mult, cu atât se subțiază!

DIAMANTE PORCINE

de MIRCEA DANELIUC

Slavă Domnului că s-a declarat și criza romanului! Binecuvântat i-a fost somnul consecutiv al aceleia care și-a luat de la gură trâmbița deznădejdiei și s-a dus să se culce. Lăudată i-a fost și sămânța lui de jeluitori; lăudată și bună pâinea mâncată din această tristețe, ani lungi. În sfârșit! După criza concomitentă a sistemului bancar, după cea a tranziției, după criza cinematografului tranzitive, după nenumăratele crize de ficat, de bilă și de conștiință, finalmente, romanul!

Acum, dacă mi-aș pune mintea, dar nu mi-o pun... pot lua pixul și sunt în stare a scrie imediat, la iuteală opt-zece nume *care au roman!* Nu mi-o pun, pentru că restul e mai grosuț. Dar cum nu se vede ce-i de văzut, mă întreb, pentru că, cernitelor și nemângâiatelor, e săritor în ochi?!

Presupun că ar fi mai rafinată langhisarea spre un obiect incert, în care o pripită nevoie de sincronizare i-a desperat pe mulți, conducându-i frățește la servilism literar. Mărturisirea acestei impotențe într-o zonă în care, slavă Domnului, cred că există ceva, nu-i decât răsuflarea pe-o nară a scrofiței imemoriale ce ispitește din vechime gunoiul spațiului carpat, al teritoriului danubiano și celelalte; împodobi-te-aș cu sârmă-n nas! Aici, unde se tot începe ceva și nimic nu se termină.

Caut un îmbălzitor de anateme. Japonez, ce-o fi!... Despre comploturi nu am dovezi, observ numai că traducerile se fac fatalmente dinspre alte părți către încoace, iar numai câteodată și din întâmplare, invers. Globalizarea, începută cu succes acum două mii și ceva de ani, are și efecte periferizatoare. În orice caz, faptul că scriem într-o limbă secretă poate justifica oarecum exasperarea imitației, iar gâfâielile confratelui de pe alt fus orar se fac, cu distanța, bidon de apă vie. Un cui bulgăresc n-o fi el cel mai drept din lume, dar pare a fi totdeauna mai potrivit decât unul aborigen. Această evidență duce la o situație fără ieșire: ori le încerci cu ciocanul moliciunea competitivă, ori îți propui o lectură onestă din Lodge, Mc. Ewan și cine mai vreți... Lowry, Graham Swift sau alte persoane care se tâlmăcesc pe-aici, mă refer la produsele reprezentative în veci. Secolele al XX-lea și al XXI-lea, după cum ne asigură câteva edituri (!) o citire fără complexe, însă, ar duce destul de direct la concluzia surprinzătoare că stăm confortabil, când nu ne pierdem prea mult în timidități și pudori modeste. Cunoscor romanicieri români cel puțin la fel de notabili, dacă primul termen al comparației exprimă valoarea pe o scară reală. Ce mă irită e chiar fixarea în acest paralelism, pentru că el nu eliberează de îndoiala sincronicității. Această caznă nu muncește, din păcate, numai literatură; e frica de marginal și detestarea unei periferii culturale unde buricul lumii încă nu s-a proptit, umblă beat, confiscat, ori dă mercur pe delături. Cine-i scriitorul care nu-și dorește să fie atât de plin, încât să închidă în urma lui o ușă? Dar nici prin cele rămase crăpate nu-i recomandabil de tras cu ochiul; întâi că nu-i frumos. Poți da și de bălbâiți, iar sincronizarea cu alți speriați nu e de nici o utilitate. Ușile închise ale Marelui Roman au marcat prea mulți; toată pleiada de acționari la industria de formule literare cu gust de plastic, de care cititorul fuge ca de dracu, chit că ele se numesc, la grămadă, Post-nu știu cum sau altceva. N-aș vrea să strecor ideea că literații n-ar fi înțeleși destul de repede fundătura, fără să se oprească, totuși, a opintii respectabil. Nu pentru recăstigare a unui public deja picrdut, ci, pare-se, spre ce a mai rămas: desfătarea

sau umilirea confrăților. Atât că aceștia ispășesc un păcat dobândit: confrății nu se inter-citesc decât accidental...

Ador romanul, dați-mi voie să-mi dreg glasul și să fac această confesiune, ador romanul lizibil! Și aici includ fericita cifră pomenită mai sus, fie ea și aproximativă, cu sentinamentul stenic că, totuși, ceva nu-i degeaba. Pentru că am urechi și voci singulare. Nu e vorba de optimism incontinent, căci tot ce s-a spus despre mine este sau va fi adevărat, cu excepția voluptății carpatine de a-mi turna cenușă în cap, atunci când mă mănâncă, de fapt, altceva. Românul nu e o fire optimistă, în ciuda nevoii de a supraviețui ironizând. Și, nu poate spune nimeni că nu i-a mers, cel puțin până azi. Bun fabricant de istorii descărățe, joacă la sume mari și, uneori, ia un pot mărunț. Desigur că începe imediat un joc nou, unde evident... O vână optimistă n-ar admite aprioric situația de perdant! Așteaptă necazul ca pe ceva ineluctabil, după care se vaietă în manieră profesionistă. Totdeauna e vinovat altcineva, de preferință neamul, locul, vremurile și literatura contemporană. Își auto-inculcă sentimentul inferiorității și nu-i rămâne decât a se descurca din nou, desperat în alt fel. Asta îl ridică iar în picioare.

Dar chiar să te apropii de roman cu socoteli necrofile!... La înmormântări există sarcini rigurose distribuite. Plâng fără sentiment bocitoare și corul antic. În nici un caz cioclii! Aș putea avea înțelegere, dacă totul ar fi fost involuntar confundat cu velleitarii și îndatorării cu stilul. Dar, ca vechi cantinist, de prea multe ori am văzut polonicul moșgăind prin cazanul cu ciorbă, ca să nu știu că amestecul cleios, cu cele rele și bune, fierbând alandala, dă cu precizie alchimică, și de fiecare dată, zeama căcănie care nici nu hrănește, nici nu te lasă să mori, băgând numai ceva cald în stomac, acolo unde toate lucrurile redevin pentru totdeauna maro.

Așadar, mor după cărțile care se pot citi și nu cred în crizele de birou. Strămtorarea romanului ar fi - mă bate gândul - ceva legat de acesta, de firea lui tainică. Nu de existența sa în raft, pentru că, da, aici se poate vorbi despre ceva.

Nu știu pe ce e fundamentat, măcar formal, acest *lamento* și la ce titluri s-a făcut referință, când ceea ce se scrie e destinat a nu se cunoaște. Bucureștii habar n-au de Cluj, Timișoara de Constanța, iar de Săscut nici nu mai vorbesc. Tiraje simbolice scot

editii care încap într-o sacoșă, obiecte imobile ce rămân în subsolurile editurii de origine. Librării se răpoiesc și jinduiesc totdeauna după altceva, nimeni nu scrie despre ele și nimeni nu le citește. Cum se poate trage o concluzie asupra romanului în general, dacă el nu e semnalat măcar ca apariție ocazională? Cinci sute de exemplare, cel mult o mie, nu fac decât să mărturisească în șoaptă despre ivirea unei cărți, nicicum să ajungă pe masa cuiva care s-ar putea exprima critic, admitând că au mai rămas câțiva cu bunul hobby de altădată. La cititor, atât. În orașele mici ajunge numai literatură de cumpărat în gară. Cea care a reușit să se cațere pe raftul unei librării se vinde, de cele mai multe ori, anevoie. Transferul ei pe tarabă, pe trotuar, e indiciul sigur al unei cărți cu probleme de marketing, cum se spune. Disculpările ridică pumnul spre presă, loazirul concurențial, telenovelele, tocșourile și frumoasa vreme veche de acum unșpe ani, când lumea se călca în picioare prin librării. Romanul străin nu este invocat, pentru că nici acela nu merge. A apărut altă generație de cititori, pe care nevoia de carte îi lasă să trăiască?

E, orice s-ar spune, un recul de public care aparent se lipsește și de roman, și de inovațiile lui care-l plictisesc, preferând să-și tragă fotoliul în fața televizorului. Nu încapă nici o îndoială: televiziunea ne-a făcut figura asta urâtă, pentru că până-n '90 era, domnule, altceva, ne rupeam nasturii în librării, călcăm pe ștaifuri, plăteam dublu ca să ne-o scrie de sub teșghea! O concluzie de bun-simț ar fi că atunci exista roman, iar acum nu. Sau că atunci mișunau cititori. Dar majoritatea ăloră sunt tot ăștia de-acum, care moșăie la telenovelă... În alte curți, tot dimineața pleacă neamțul la lucru și tot seara se întoarce. Neamțul, ca să nu zic ăia sau rusul. Tot atâta loazir are, de ce citește? De ce Parisul face un scriitor? De ce se vinde acolo literatura, pentru că dacă se cumpără, există, nu-i așa?

Uite de ce... Înghesuiala veche nu exprimă deloc setea de cultură a distinsilor noștri contemporani. Era un act mascat de insubordonare civică. „Mă pui să stau la coadă la salam? Mă aduci în Piața Aviatorilor? Mă obligi să bat din palme și să hăul. Uite unde mă înghesuie de bună-voie și din curată plăcere: la Librăria „Eminescu“! În anticariatul nu mai știu cum!“ După care venea la serviciu și improviză un aer eroic. „Mi-au rupt ieri coloana la «Sadoveanu». Nu mă-nebuni! Au băgat cartea ăluia, dădea și autografe. Ei, taci! Pe cuvânt, dacă mint!“ Și exhiba volumul. Era cântărit din mâna în mână, cu admirație stăpănită. Știa că în clipa aceea face impresie cultă și mărește secreția de bilă a colegilor hârțogari. La sfârșitul programului, se năpusteau și ceilalți. Plăteau, se rugau, smulgeau cărțușia din plasa librăresei. A doua zi, reveneau la serviciu și o răsfoiau ocult, în sertar, lângă sandviciul cu marmeladă. Familia era gata impresionată la domiciliu, nu rămânea decât s-o trântescă în raftul somierei, unde zace și acum, la fel de virgină. Cartea.

Și azi de ce nu se poate? Pentru că azi au. Ei, săracii, pe vremea aceea, n-aveau de fapt Bingo, n-aveau tocșouri, n-aveau mârlnismul-Media. Azi au. Atâta a fost puțința și nevoia de cultură a poporului român, educat la școala desfăcutului de păpușoi și agresat ca lecturi obligatorii. Tirajele nu pot fi mai mari... Să nu-mi spuneți despre carte c-ar fi acum mai scumpă! Față de salariul mediu, proporția prețului a rămas cam aceeași. Altele sunt, însă, mai piperate: curentul, chiria, apa și salamul cu soia, pe care ne încăpățănăm a-l crede tot de Sibiu. Nu vreau să justific inapetența culturală a românului prin sărăcia lui. Sărac a fost totdeauna; nu mă pot împiedica a-l privi *sincronizat* cu alții.

(continuare în pagina 1)

CE SE POATE AȘTEPTA DE LA ROMAN?

de GABRIEL CHIFU

Că să răspundem la această întrebare ar fi necesar, înainte de orice, să ne amintim ce este romanul. Îmi voi lua permisiunea să pornesc din planul simplu al percepției comune, de dicționar: poezie, romanul era la început (secolul al XII-lea) o povestire în versuri, scrisă în limba romană (sau într-o limbă romanică). Abia în secolul al XIV-lea, romanele se scriu și în proză. Iar înțelegerea modernă și curentă a romanului datează din secolul al XVI-lea: romanul devine „o operă în proză, de o întindere considerabilă, care prezintă și le face să trăiască într-un anumit mediu personaje date ca reale, făcându-ne cunoscute psihologia, destinul și aventurile lor“ (După **Petit Robert**). Dincolo de, să spunem, larghețea, dincolo de imprecizia acestei definiții, ar trebui să reținem rezumativ că romanul are un autor care, prin scrisul său, însușește niște personaje și urzește, făurește, face o lume.

Măcar la prima vedere, ca mecanică imediată a procesului, analogia dintre autorul de romane și divinitatea pan-creatoare se impune și a fost folosită: cu precădere în secolul al XIX-lea, secolul de argonț, secolul de aur, romancierul a fost privit de către adeptii entuziaști ai cultului romanului ca un mic Dumnezeu care reface lumea din cuvinte. În timp, firesc, au apărut fisuri tot mai mari în acest zid al încrederii nețărmurite în roman, iar mitul romancierului atotputernic s-a deteriorat. Am descoperit relații biunivoce între autor și textul său, între autor și personajele sale, au intervenit și alte elemente, atâtea dintre ele imponderabile, în acest aluat textual, ecuația include acum neapărat și ideea complicată de temporalitate, cum îl include și pe cititor în lanțul de determinări reciproce și a ajuns un loc comun, de pildă, că nu doar autorul își scrie textul, ci și textul îl scrie și îl re-scrie pe autor, s-a găsit în fiecare text un subtext care așteaptă acolo să se combine ironic, s-a constatat că textul spune mai totdeauna altceva decât își propune să spună, decât se crede că spune, s-a trecut și prin starea în care inefabilul, forța creatoare, talentul, personalitatea, genialitatea au fost date la o parte ca demodate și neoperaționale, iar romanul este văzut de unii ca un text pe care oameni specializați (producători de text) îl pot fabrica în echipă, precis, pe componente (dialog, *story*, descrieri etc.), așa cum se fabrică și componentele unui ordinator, ale unui aparat de zbor sau ale unui automobil. Copleșit de această avalanșă de subversiuni, de interogații noi, de probleme greu de rezolvat, romanul a trecut printr-o fază de derută, de confuzie, și a slăbit ca edificiu verbal. Romancierul și romanul s-au aflat, se află în situația cuiva care se privește în oglindă și nu se recunoaște absolut deloc în acea imagine.

Acum, ca să vedem cum stăm în clipa de față și, în special, care este viitorul romanului, mi se pare potrivit să scoatem în evidență două importante provocări ale momentului. În primul rând, la nivelul viziunii, al reprezentării generale, trăim un soi de pierdere a centralității, lumea nu mai ascultă de o geometrie armonioasă, unde rolurile **nucleu iradiant - periferie** sunt precis repartizate și neapărat fixe, am descoperit „celălalt cap“, ne aflăm într-o perioadă de rupere a echilibrului și a unității, de deconstrucție, de disoluție a formelor. Și, în al doilea rând, ceea ce poate constitui o consecință a primei trăsături semnalate aici: la nivelul limbajului, senzația de rigiditate, de ceva convențional, neîncăpător și chiar mortificat pe care ne-o dau genurile literare clasice, această senzație duce la o revoltă și la necesitatea apariției unui text mai larg, cu frontiere permissive, în care separația forțată între vers-proză, eseu-novelă, relatare exterioară - surprindere a abisului interior, conștient-inconștient, document-ficțiune, realitate-vis etc., etc. să nu mai acționeze inhibant, dictatorial, ci toate să se topească într-un flux mărturisitor despre lumea omului.

Ei bine, opinia mea este că, dintre formele verbale știute, tocmai romanul este cel mai apt să preia această sarcină supremă de **text deplin**, text extrem de ospitalier, în stare să găzduiască toate aceste diverse întrupări ale limbajului fără să se prăbușească sub greutatea lor.

Și aceasta întrucât, chiar prin definiția aceea simplă, de dicționar, invocată la început, romanul

(urmăre din pagina 10)

cincinal.“ Și, pentru că nu se vede, nu-i de bun-simț că nu e...?

Dar dacă există? întreb sardonice. Dacă e pe undeva și nu știe nimeni? Nici măcar autorul! Undeva la Bârlad, știu eu, la Slobozia, la Cluj? E o întrebare nu foarte utopică. În cazul când da Dumnezeu și apare într-o zi, cum și cine o recunoaște ca s-o arate cu degetul? Criticii?... Câți? Pentru o treabă ca asta ar trebui mulți, cam toți, o unanimitate. Câți se ocupă de roman?

Criticii generațiilor care au de venit?... Aceștia ar trebui să dispună în primul rând de retipărire ca să-și exercite mai întâi actul cititului, iar apoi să reconfirme verdictul vechii judecăți. Care tiraje, care critici?

Năvala cititorilor pe carte?... Care tiraje, care cititori?

reprezintă o *re-facere a lumii prin limbaj*. Romanul tocmai prin lipsă de reguli, de artă poetică, tocmai prin caracterul său popular, accesibil, nesolemn, descalzizat suportă cel mai bine metamorfozele de sine, regenerarea. Romanul nu exclude, ci îngăduie, nu este o închidere, nu este un spațiu restrictiv, ci este un spațiu deschis, un spațiu al întemeierilor, un spațiu inaugural. Ceea ce, tradus în termeni concreți și de o naivitate recunoscută, ar însemna că în roman putem face și poem, și eseu, și studiu teoretic fără ca astfel să agresăm natura adâncă, esența, ordinea lăuntrică a romanului. O dată cu asumarea de către roman a condiției de **text deplin** ar începe resurrecția romanului.

Se poate replica, pe bună dreptate: dar de ce să apelăm la această soluție ocolitoare, repararea unei case vechi, scoaterea de la naftalină a unei haine roase pe la mâneci - romanul, gen clasic, în loc să pășim direct în zone virgine pe care să le numim abrupt și alb *text* sau altfel și de care să ne folosim?

Răspunsul l-aș formula sub forma unei analogii banale: ca să adunăm, ca să păstrăm apa avem neapărată nevoie de un vas, o sticlă sau un ulcior, altfel apa se împrăștie. Romanul joacă aici rolul vasului: fixează cuvintele, le ține pe loc, le dă contur memorabil, le dă viață.

Și a doua treaptă a răspunsului: romanul este creator de ficțiune, iar ficțiunea răspunde unei nevoi profunde a insului, e ceva viu, e ceva care nu poate să dispară. Introduc aici ideea de ficționalitate prin care înțeleg *capacitatea romanului de a spori realul prin ficțiune*. Astfel, miza maximă este miza pe funcția generativă a romanului. Ficțiunea nu trebuie să imite, să copieze realitatea, ficțiunea trebuie să împrumute, să asimileze doar *modalitatea de producere* a realității; de aceea raportul dintre ficțiune și realitate nu va fi unul de identitate, ci de complementaritate.

În vremea noastră, în arhitectură, se practică o remarcabilă operație de renovare, de punere în valoare a clădirilor foarte vechi și teribil de prețioase: se menține numai fațada, exteriorul rămâne neschimbat, iar interiorul se reconstruiește asigurându-se o structură de rezistență solidă, sigură și spațiul respectiv se umple cu module utilitare complete noi, flexibile, confortabile, optime. Cum seamănă clădirea inițială cu clădirea adusă la zi, tot așa seamănă romanul clasic cu noul edificiu românesc al textului deplin. În acesta pășim ca într-o zonă eliberatoare. (O precizare: e vorba de o libertate riguroasă, o libertate cu măsură, în care autorul își recunoaște limitele și ia în calcul permanent două constante, ce pot părea convenționale - *narațiunea și personajele*, pe care însă nu le poate nicicum eluda, dacă dorește ca textul său să nu pară un ruc-sac unde sunt îndesate de-a valma diferite boarfe...).

În acest fel, încercarea dramatică, neobosită, mereu reluată de a obține o imagine integratoare asupra ființei omenești are o nouă șansă.

Mă văd nevoit să admit nu tocmai vesel: Bine, cel puțin, că există roman sau, mă rog, câteva. Fiecare romancier se consolează cu ideea că va veni, cândva, o vreme, când... retipăririle... traduceri... Muncește, de fapt, de-a surda. Trăiește într-un stat anticultural și nu vrea nici să-i spună cineva asta. Ca să nu dispere, să nu renunțe în oboseala și amărăciunea lui. Ceea ce dezgroapă arheologii n-au fost toate îngropate. Există orașe și biblioteci părăsite după cutremure, jafuri, ciumă. Nu le-a îngropat nimeni, le-a cimentat praful, până deasupra. Încet, cu răbdare, puțin vânticel, puțină argilă, puțin siliciu, gunoi și uite movila în care rămă porcii! Înmoaie cu bale tencuială și oase. Nici jefuitorii de morminte nu bănuiesc că uneori, foarte rar, între măselele lor se aud crâncănind incasabile diamante vechi. Le înghit sau le scuipă.

alexandru george:

„NU SE POATE SPUNE CĂ N-AM AVEA ROMAN“

Dana Pritop: V-ați întrebat chiar la începutul discursului dumneavoastră ce ați putea spune despre roman, într-o țară unde nu există așa ceva. Ce ați vrut să spuneți de fapt?

Alexandru George: Formula dumneavoastră interogativă e puțin cam radicală... Da, noi avem reputația că geniul literar românesc își dă măsura, când e vorba de epică, în povestire, în nuvelă, chiar în schița umoristică sau schița mai succintă, dar nu în roman. Mereu s-a ridicat problema de ce nu o avem (reputația) în roman, considerându-se de la sine înțeles că noi nu am avea roman. Or, realitatea este că au existat foarte multe tipuri de roman interesante și variate, de la romanul obișnuit, realist, de la romanul-foleton care a început în secolul trecut, la romanul social, psihologic, chiar cu pretenții, romanul de analiză, ceea ce eu numesc "romanul eu-lui", romanul unei simple conștiințe. Și, în fine, tot felul de variante: acum, romanul parabolic, am avea chiar și roman de anticipație... Oricum nu se poate spune că n-am avea roman.

D.P.: Ați identificat o notă comună în operele prozatorilor de astăzi? Anumite teme predilecte, obsesii constante în romanul românesc actual?

A.G.: O notă comună e foarte greu să găsești fiindcă fiecare autor are individualitatea proprie. Dar ceea ce este remarcabil acum, în comparație cu experiența mea și a generației mele, de fapt mai mult a mea, căci eram un om în afara seriei mele cronologice, este că toți autorii tineri sunt niște oameni foarte școliți, foarte culti și care, în general, știu să scrie bine. A dispărut în clipa de față tipul de autor eruptiv, bolovănos, care vine direct din viață, care transcrie faptul brut. Modelele lor nu mai sunt ale noastre și nici măcar ale generației interbelice. Adică scriitorii tineri nu mai sunt fixați pe experiența romanului francez, eventual a celui englez și mai puțin, din ce în ce mai puțin, a celui german. Acum s-a trecut la literatura sud-americană, care este un fenomen cu totul nou în cultura română și în destinul prozei românești de acum încolo, cel puțin

câțiva ani.

D.P.: Ați putea face o clasificare a registrelor stilistice proprii autorilor români de astăzi?

A.G.: E foarte greu să fac, dat totuși ar fi o încercare care, de fapt, e parțial conținută în răspunsul meu anterior. Atâta timp cât există scriitorii de diverse formule, de vârste foarte diferite, care uneori chiar debutează acum sau în tot cazul se afirmă acum interesant și semnificativ. Sigur că este greu să găsești o formulă unică sau în tot cazul să faci distincții între felurile lor de a scrie. Practic vorbind, sunt toate formulele încercate înainte cu mai mult sau mai puțin succes, fără ca de fapt să asistăm la un epigonism al experiențelor anterioare, dar mergând într-o aceeași paletă diversă. Și am spus "paletă" pentru a nu mai repeta imaginea gării asaltate de mai multe trenuri deodată care vin din direcții diferite. Adică libertatea scriitorilor de acum fiind totală și posibilitățile lor de informare ținând aproape de fenomenul globalizării, nu mai e ca înainte, când școala scriitorilor români era făcută dintr-o singură direcție sau din câteva direcții. Va fi foarte greu să desfunzi izvoarele prozei narative în jurul anului 2000 și să vezi ce experiențe rodnice, nu le zic imitative, au stat la baza scriitorilor români de acum, înțelegând prin această formulă pe cei care se afirmă în prezent, nu pe aceia care ajung de departe cu o experiență consumată.

D.P.: Dumneavoastră aveți reputația unui autor de literatură de sertar. Ne puteți vorbi despre această experiență existențială, din punctul de vedere al prozatorului?

A.G.: Sigur că am această reputație și pe bună dreptate, pentru că eu am debutat în două rânduri, în ambele situații cu literatură de sertar. Prima dată am debutat după dezghețul de la mijlocul deceniului șapte, când am publicat deodată patru cărți într-un an de zile, cărți scrise mai înainte, pentru care nu aveam nici un fel de speranță că ar putea să apară și, a doua oară, bineînțeles după Eliberare, și sunt o dovadă că, într-adevăr, există literatură de sertar. Nu

sunt dovada cea mai bună, pentru că există autori încă mai "de sertar" decât mine și există scriitorii care s-au afirmat efectiv acum prin literatura de sertar sau și-au schimbat profilul și recunoașterea publică - cazul lui I. D. Sârbu, Alex. Vona, Pavel Chihaia etc., scriitorii care au debutat sau au scris cândva și care abia acum sunt recunoscuți. Pentru a comenta fenomenul ăsta mi-ar trebui mult timp. Eu zic un singur lucru. Este un fenomen al anomaliei grave și tragice care a existat în comunism, când oamenii, care nu erau niște dușmani ai regimului munist, nu puteau pur și simplu să scrie o literatură care, examinată acum, nu este o literatură subversivă, este numai formula sau accidentul personal al vieții lor. Faptul că ei au plecat în străinătate i-a exclus din câmpul literar național. Situația asta bineînțeles că nu se mai întâmplă și sigur că însăși ideea de literatură de sertar va dispărea și va fi înlocuită - să zicem - cu normala revelare a cărților pe măsură ce sunt scrise. Să nu uităm că fenomenul nu a fost cunoscut în vechea Românie, aceea pe care comuniștii o numeau burghezo-moșierească. Pe vremea aceea, un om care scria un articol îl vedea publicat în două-trei zile și un om care scria o carte o avea în mod sigur publicată până la sfârșitul ei, lui în care el a prezentat-o editurii. Întârzierile astea, uneori de decenii, reprezintă un fenomen la care scriitorii tineri, mai privilegiați din punctul ăsta de vedere, ar trebui să se gândească.

Interviu realizat de
Dana Pritop

constantin novac:

ÎNTRE REȚETAR ȘI DIAGNOSTIC

obiectul relațional adică tocmai romanul românesc contemporan. Treaba pleacă se vede că, dintr-o flagrantă inegalitate participativă pe care nu pot să nu o suspectez de o anume premeditare în detrimentul celor ce trudesc efectiv la edificarea eposului național. Care va să zică un soi de viziune totalitaristă a făcut cărțile, eliminând din formație voci rezonante ale genului în discuție pentru că foarte puținele prezente, dacă nu chiar una singură, să-și adjuce meritele notorietății. În sprijinul acestei stratageme au fost date cu capul de pereți unele romane concurente la poziții princiar dar, mai ales, au fost invocate în ancestralul stil balcanic, clasificări, rețetare platetare în virtutea cărora nu facem decât să ne luăm orbește după străneri. Cu câteva excepții, din greu lăudate.

Personal m-am ferit mereu de acuze la adresa criticii din teama de a nu fi socotit atins de muștenia acesteia, de mult și, zic eu, pe nedrept pogorită asupra-mi. Martor fiind la trei zile de dezbateri nu pot totuși să nu remarc procedee tipice sporturilor de elită, unde te poți consacra formal numai dacă

trăiești mult într-un loc curat și bine așezat. Pentru astfel de longevivi eternitatea pare o bagatelă, dacă știi să-ți alegi fanfara. Puținătatea titlurilor invocate într-o atare împrejurare, chemată să arbitreze (diagnosticeze) fenomenul românesc contemporan mă face să cred că privirea critică ațintită asupra acesteia este limitată hormonal, sentimental și teritorial. Se impune, cred de mult o „cadastrare“ în materie, un inventar al vocilor epice prin toate cotloanele patriei, dar nu să modifice, cel puțin să nuanteze judecățile de valoare ale celor ce impun ierarhiile. Firesc ar fi fost să pornim de la romanul românesc contemporan la teoretizarea lui și nu invers, eliminând astfel operația procustiană a încadrării acesteia în teme, structuri, paradigme est-europene și transatlantice. Între Dostoievski și Bogza rămânem noi înșine, n-avem ce face, puternici sau plăpânzi. De aceea aceste rânduri confuze sunt la fel de confuze precum starea subsemnatului, de flămând-sătul, cu care a părăsit la jumătatea prânzului, tabăra din Sinaia.

ncitantă ca propunere, aproape impecabilă în organizare, a II-a Ediție a Colocviului romanului Românesc mi-a dat totuși senzația unui prânz părăsit la jumătate. În ciuda câtorva intervenții corective, demersurile critic-literare, altminteri judicioase întemeiate pe substanțiale referințe teoretice, s-au lăsat amăgite de propria lor imagine, uitându-și

mihai sin:

„N-AM VENIT LA UN CURS DE RECICLARE“

Dana Pitrop: Cu ce impresii plecați de la Sinaia?

Mihai Sin: Impresii amestecate. Bune, pentru că am auzit lucruri foarte interesante spuse de către unii prozatori, romancierii sau de către critici literari. Și în privința informației au fost spuse lucruri inedite, pentru că, firește, nu putem să fim la curent cu tot ceea ce se întâmplă în lume. Și unii citesc o anumită presă, românească sau internațională, alții alta ș.a.m.d. Deci, au fost lucruri interesante din acest punct de vedere, însă, noi, n-am venit la un curs de reciclare, nu asta e cel mai important. Nu ne reciclăm ca romancierii... Important a fost că s-au dezbătut problemele romanului românesc și ale scriitorului român din puncte de vedere esențiale. Sigur că în trei zile de colocviu au fost și perioade în care discuțiile sau debaterile s-au transformat într-un fel de cozerii, astfel plăcute, n-am nimic împotriva, dar prea puțin având legătură cu problemele care, efectiv, sunt presante pentru noi. Asta mă duce cu gândul că un anumit tip de selecție trebuie să se facă, o selecție mai riguroasă a participanților. Sunt oameni care într-un fel vin să se asculte, să ne spună care au fost ultimele lor lecturi sau ce au mai scris ei ultima oară. Tot respectul pentru acei colegi ai mei care efectiv au abordat probleme esențiale, dar alții, n-aș vrea să fiu rău cu nimeni,

nu aveau ce căuta aici. Din păcate, nu pentru prima dată particip la conclavuri scriitoricești, uneori cu momente scilicitoare, teoretice, inteligente, de inteligență scriitoricească și intelectuală, dar unele lucruri care țin de concret ne scapă mereu. Noi putem să vorbim foarte frumos, dar se știe că un viciu al românilor este faptul că nu trec și la fapte. Cu faptele stăm, din păcate, foarte prost. Nu e menirea unui astfel de colocviu să ia niște măsuri concrete într-o chestiune sau alta care reprezintă situația literaturii sau a romanului românesc la ora asta? Aici s-au oferit niște soluții. Trebuie să contabilizăm ideile bune. Cine le contabilizează? Cine încearcă apoi să facă ceva? Din punctul ăsta de vedere, niciodată nu se mișcă nimic, nu se face nici măcar un pășuleț de ici până aici. Din punctul meu de vedere, atunci când se organizează un astfel de colocviu pentru a dezbate situația și soarta poate a romanului românesc, se adună niște forțe care, într-o anumită măsură, reprezintă conștiința națională, reprezintă cultura românească, spiritualitatea românească. Chiar nu interesează pe nimeni? Ce se întâmplă? Care este pulsul acestei spiritualități românești? Atunci să nu ne mirăm că nu se va întâmpla nimic în continuare. Este și o dovadă a marginalizării la care a ajuns cultura, literatura română și nu trebuie neapărat să arătăm cu de-

getul într-o parte sau alta. E o situație care se constată și faptul că nu există o voință de la cei care ar trebui să o aibă, pentru că ocupă totuși niște funcții și mănâncă într-un loc sau altul o pâine de pe urma culturii, a literaturii. Dar nu-i interesează. Am senzația penibilă că vom măcina în continuare în gol. O gândire mai aplicată a unor asemenea acțiuni cred că e necesară în viitor, pentru a ne alege totuși cu ceva, pentru a face un pășuleț înainte din punctul de vedere al situației pe care o tot discutăm. Altfel, suntem mari maeștri la vorbe și atâta tot. Unii au spus că romanul românesc nu e în criză. Mie mi se pare că nu numai romanul, ci literatura română... Și nu numai literatura română. Există o criză profundă și trebuie să-i înțelegem dimensiunile, să-i înțelegem și motivele și eventualele soluții. Este o criză profundă pe plan european sau mondial a literaturii.

Interviu realizat de
Dana Pitrop

ROMANUL ROMÂNESC SUB LUPĂ

de TRAIAN OLTEANU

Nu știu se semne haruspice au condus spre concluzia că romanul românesc nu ar fi ce ar trebui să fie... așa că, la Sinaia, într-un colocviu, s-au așezat la aceeași masă (a suferinței, evident!) prozatori și critici, adică cei care scriu și cei ce ar trebui să citească sau cei care oferă obiectul și (con)frații ce stabilesc prețurile... Două zile s-a dansat ușor: masca pe față, delicate plecăciuni, vorbe galante, pe undeva chiar apropouri. Pas menus în trei timpi (de recunoștință): unul pentru Ministerul Culturii, celălalt pentru autoritățile de azi ale prozei și cel de-al treilea față de secolul următor care va trebui să ne primească cu brațele deschise...

După două zile de „discretă“ abordare teoretică: de unde vine epicul și cum cată el a fi, care-i diferența dintre roman și nuvelă sau între roman și roman, post-modernismul este numele unui râu sau a unui oraș etc. - teme luate de la Prima TV - s-a produs „ruptura“. Criticul Laurențiu Ulici a așezat paginile seminarului în ordinea lor, iar câțiva prozatori (Gabriel Chifu, Mihai Sin, Gh. Schwartz etc.) au ieșit din cărți pentru a mărturisi ce sunt și ce cred cu adevărat. S-a ajuns la un pas de Vasile cel Mare, înlocuindu-se imperativele: „Scriitorul trebuie să devină Dumnezeu“. Nu ar fi deloc rău. Pentru un final de secol fără vlagă și lipsit de speranțe s-ar găsi ceva mai pe măsura noastră... Ținând seama de anturaj (Sinaia) am apelat și la Elias Canetti - „Voi munților, voi munților, cum le vedeți pe toate și încă nu v-ați prăbușit peste noi“...

Treptat, linia melodică a fost schimbată și s-a ajuns la o adevărată confruntare de idei, cu replici inspirate și puncte de vedere robuste. După zece ani de peripatetism - plimbările s-au făcut în cerc! - după valuri de reproșuri și umilințe, după

ce am topit singura bomboană ce promitea ceva (speranța!), iată că ne aflăm tot aproape de început. Dacă s-ar face un test pe tema ce a pierdut și ce a câștigat scriitorul român de la schimbarea la față din decembrie '89 vom avea suficiente lucruri de așezat și la stânga și la dreapta... Cred că printre cele mai consistente plusuri ar putea figura: curajul, încrederea în sine, libertatea abordării, diversitatea reprezentării tematice etc. „Romanul de sertar“, nu s-a văzut... În acest caz încrederea în generația creatorilor de azi, trebuie transformată în obligație. Sunt sigur că multe și mari vor fi reușitele după ce prozatorul român își va solidifica impresiile și va înțelege (în profunzime) acest timp de tranziție prelungită...

A venit vremea ca scriitorul român să-și „în-țoarecă privirile către sine“. Apoi vom vedea... Sunt încrezător. Atâta timp că nu pieri lumca din noi, nici creația nu poate să dispară.

Prozatorul român trimis la Sinaia „în ?“ (loc de ispășire) a plecat de acolo mai încrezător și mai plin de El. Cred că va fi bine.

eugenia țarălungă

Doamnei M.

Știam că ai să vii, îi voi spune...
Primul semn mi l-ai trimis de mult:
am început atunci să iubesc absențele,
una câte una,
apoi am început să fac din ele zei înalți și translucizi
cu care îmi împodobeam ruinele.
Așa mi-am zeificat speranțele
și bucuriile
și ochiul din frunte
și privirea spre lăuntru depărtat

și iubirea - da, mai ales iubirea.
A venit apoi al doilea semn:
într-o dimineață am simțit
că trupul meu
devenise
mai ușor decât lumina
ca pe vremea când eram copil,
sau mai devreme...
Acum nu-mi mai este teamă -
azi-noapte l-am visat pe Sisif fericit.

Lin, spre alte haruri

Vorbim despre copiii altora,
Purtăm în mâini alte flori,
Spunem alte cuvinte
Pentru a umple acest timp - și nu altul.
Oh, nu!, nu altul, acesta este timpul dorit
Și răs-dorit,
Timpul vulnerabil al harului de fiecare zi, minune de minune.
Timp răscolit de priviri arse,
De aceste priviri, de această mană cerească.
Răspunde-mi: câtă solidaritate încrâncenată încape
Nu în unul, ci în doi,
Cui să-ți strigi încrâncenarea,
Cum să faci mai lină trecerea
Spre alte haruri,
Spre alte cuvinte,
Spre alte flori,
Dăruite mereu altcuiva

alexandru cazacu

Vrem

E prea puțin
lumina ochilor
ascunsă-n vitralii
sau umbra cetății
peste mâinile noastre
Vrem
bătălii cu flori
jocuri olimpice
arene imense
unde
privindu-te
prividu-mă
să fim
doi pompeieni
ce învață iubirea
la poalele Vezuviului

Tot mai liberi

Plouă deasupra pământului
Lacățele ruginesc
porțile se crapă

acoperișul e putred
tocurile și pervazul
prin umezeală
Fulgerele lovesc grădina
Ziua nu are hotar
iar noi
tot mai liberi
putem vedea
cum înapoia
marilor disperări
zâmbește speranța

Sala de așteptare

La capătul liniei
o gară mică
oameni puțini
de-ai locului
te primesc mirați
ce cauți aici
în pustiul acesta
ești un străin

Prin geamul spart

zărești câmpia
gerul toamnei
nu mai știi ce vârstă ai
în schimb
cunoști tinerețea
unei doamne
sau domnișoare
e mult de atunci
și apoi
ai vrea să dormi
dar nu poți
cumperi toate tichetele
la un tren ce l-ai pierdut
și reziști mai departe.

Tabiet

În noaptea asta
când toate stelele
ce mă privesc
par ochii acelora
care nu cunosc marea
nici iubirea
nici recompensele
sunt împăcat cu mine
pe deplin

Și în noaptea asta
aș vrea să taci
prietene Tiresias.

22 ianuarie 1996

Yaser Arafat a câștigat alegerile în Palestina. Primele alegeri democratice pentru palestinieni. Și primul pas către un stat independent, după patruzeci și șapte de ani de dominație israeliană. „Banda Gaza”, lungă de șaiszeci de kilometri, este cel mai mare lagăr de concentrare în aer liber și fără dreptul legal de a-l părăsi. Să nu uităm satul Deir Yassin distrus și locuitorii uciși în 1947, sau de Sabra și Chatila, un lagăr de palestinieni (de lângă Beirut) masacrați, timp de trei zile și trei nopți, cu acordul armatei israeliene care lansa rachete luminoase. (**Quatre Heures à Chatila**, de Jean Genet).

Scenă văzută la televizor:

Un tânăr israelian (12-14 ani) a atacat un grup de tineri palestinieni, lovindu-i cu pumnii și picioarele. După ce palestinienii au ripostat, tânărul israelian s-a aruncat la pământ, ca și cum ar fi fost lovit de moarte. Apoi s-a ridicat singur și a plecat. Din comentariul prezentatorului am înțeles că, în intervalul de câteva secunde, a jucat două roluri: **agresor și victimă**.

Performanță!

26 ianuarie 1996

Ninge cu fulgi mari și grei la Paris.

Privesc cu încântare de la fereastra mea această zi de iarnă.

Coincidență bizară sau nimic nu este întâmăritor?

Capitolul din **Provocatorul**, pe care l-am terminat, se petrecea la Monreal, unde ninge din abundență și străzile erau blocate de zăpadă. Cine pe cine „provoacă”? Ficțiunea provoacă realitatea sau invers? Printr-un salt în „absolut și nepermis” (coincidență obiectivă) îmi îngădui să afirm: „Eu am adus zăpada la Paris”...

27 ianuarie 1996

Am publicat în ziarul „Lupta” (care apare la Paris) următorul anunț: „Poporul român nu are încă, la București, un monument închinat victimelor provocate de un regim comunist despot care s-a prelungit aproape o jumătate de secol. Avem dreptul și obligația de a nu uita, de a conserva trecutul, memoria și de a păstra amintirea suferințelor.

Ne revine datoria de a înscrie pe o placă de mar-

bujor nedelcovici

AGRESOR ȘI VICTIMĂ

mură numele oamenilor de litere - poeți, romancieri, critici, dramaturgi și filosofi -, care au fost condamnați sau au murit în închisorile și lagărele de concentrare din România, în perioada 1944-1989.

Victimele unui regim concentraționar, dar și simbolul rezistenței active a celor care și-au afirmat libertatea de conștiință, gândire și expresie. Placa de marmură își va găsi locul convenit în incinta Uniunii Scriitorilor de la București. Cei care vor să sprijine această inițiativă de conservare a memoriei celor care au reprezentat «spiritualitatea poporului român» sunt rugați să trimită donațiile lor pe adresa: Bujor Nedelcovici, 81, rue de Prairies 75020, Paris”.

(Rânduri scrise cu ocazia transcrierii caietului; **30 decembrie 1999**. Am primit donații de la trei persoane: Leonid Arcade-Mămăligă, Monica Lovinescu și Virgil Ierunca. L-am rugat pe C. Ionițoiu, care a făcut o listă cu două sute cincizeci de scriitori ce au trecut prin închisorile comuniste, mulți dintre ei pierzându-și viața: Mircea Vulcănescu, Gheorghe Brătianu etc. De câte ori mă duceam în România, vorbeam cu Laurențiu Ulici, Președintele Uniunii Scriitorilor, despre acest proiect pentru care, la început, a fost de acord. Apoi... au urmat tergiversările, explicațiile, „plimbatul cu ursul”, tehnica știută și folosită.

Încă o inițiativă care a eșuat...

30 ianuarie 1996

Văzut la TV un documentar despre procesul de transformare a unei omizi în fluture. Omida își

fixează un loc pe o frunză, apoi așteaptă schimbarea ce durează zece zile. Treptat, toate organele - antene, gură, stomac etc. - mor și în interiorul omidei începe să se nască fluturele care se dezvoltă treptat până când reușește să iasă din vechea carcasă informă.

Stupefiant! Știam teoretic, dar imaginile filmate cu relantiul erau bulversante. De necrezut! Procesul **moarte-înviere** (miracol) se producea, într-un mod implacabil, sub ochii mei.

Am fost oare, eu, o omidă? Am devenit un fluture?

Exilul a reprezentat o metamorfozare - **Meta-noia**.

Până la cincizeci de ani m-am târît pe crengile unui copac uscat căutând o frunză verde. La cincizeci de ani am plecat în surghiun. Am încercat să dobândesc „cunoașterea și stăpânirea Eului profund și al existenței ca ființă gânditoare”. Mereu în dispută încrâncenată cu mine și cu lumea în care trăiam. M-am ascuns în cuvinte ca într-un cocon în care așteptam Ziua-Miracol a transformării în fluture...

O singură certitudine! N-am fost niciodată un **cameleon** - pe care îl admir pentru capacitatea de adaptare prin schimbarea culorii, dar pe care nu-l invidiez - și nici **salamandră**, care trăiește jumătate de an în apă - batracian, și jumătate de an pe uscat. Este atât de rezistentă încât nu poate fi distrusă nici chiar de un incendiu. Spre deosebire de un fluture, despre care știm cât de fragil și efemer este...

migrația cuvintelor

LIMBI SPECIALIZATE

de MARIANA PLOAE-HANGANU

Frecvența din ce în ce mai mare a sintagmei **Limbi specializate** din studiile de terminologie, și nu numai, ne obligă să încercăm, chiar și în spațiul restrâns al rubricii noastre, să clarificăm acești termeni.

Ce este o limbă specializată?

Incorect se mai numește *limba de specialitate*, dar o atare denumire arată concepția falsă că ar fi vorba de un sub-sistem sau o sub-limbă. De fapt, o limbă specializată este „o limbă naturală considerată ca vector de cunoștințe specializate”. Prin urmare, limba specializată nu se reduce la terminologia sa. Ea folosește denumiri specializate (termenii) în enunțuri, recurgând pentru aceasta la mijloacele obișnuite ale unei limbi date. Terminologiile nu apar, la prima vedere, ca o grupare de noțiuni, ci ca o grupare de expresii, denumind într-o anumită limbă naturală noțiunile dintr-un domeniu de cunoștințe puternic tematizat. Abordarea

lingvistică a cunoștințelor este externă (onomasiologică), dar nu înseamnă că nu este lingvistică, în măsura în care termenii sunt pasibili de a fi descriși ca oricare alt cuvânt sau grup de cuvinte. Singura diferență între limbile specializate și cele naturale se situează în planul semantic: ceea ce le diferențiază este **sensul lor convențional**, opunându-se cuvintelor din lexicul general care se caracterizează prin **sensul lor natural**.

O teorie a limbilor specializate trebuie să se bazeze pe o teorie generală a limbilor, iar această teorie trebuie să țină cont că termenii sunt denumiri ale noțiunilor. În acest sens, devine evidentă opoziția a două logici rivale: aceea a **semnificației** și aceea a **conceptului**, demonstrând că perechea saussuriană semnificat/semnificant, care rezultă dintr-o viziune internă asupra simbolurilor, nu este pertinentă pentru limbile specializate. Mulți teoreticieni ai limbilor specializate consideră

triunghiul semiotic al Școlii de la Viena, mai adecvat terminologiilor ca sisteme autonome.

Limbile specializate nu trebuie înțelese ca plurisisteme, iar așa fiind, ele nu pot fi tratate printr-o teorie lingvistică simplistă, ci - așa cum spun specialiștii - printr-un corp de cunoștințe compozit (nu haotic!). De vreme ce textele științifice comportă semne non-lingvistice este necesară o teorie generală a sistemelor de semne sau o semiotică. Faptul că termenii sunt denumiri ale noțiunilor determină conceperea semantică într-o manieră etnocentrică, datorat potențialului de universalitate al noțiunilor științifice și tehnice. Limbile specializate au o sintaxă care este aceea a limbilor de referință, dar cu predilecții pentru termenii de enunț și frazeologie. Aceștia cer o sintaxă a pozițiilor care are în vedere distribuțiile și transformările sintactice, o sintaxă a dependențelor care să permită interpretarea pozițiilor relative și o sintaxă a enunțului care să dea posibilitatea explicării problemelor de referință și pragmatică. Limbile specializate se caracterizează încă și printr-o morfologie compozită, ceea ce implică o morfologie aptă să considere formații în toată diversitatea lor. În sfârșit, limbile specializate sunt în special texte specializate care conduc la o lingvistică a scrierii.

EMINESCU - CONDAMNAT LA NEBUNIE DE CĂTRE MAIORESCU?

de MARIN MINCU

În luna august a.c. am ascultat o emisiune în care cercetătorul D. Vatamaniuc și directorul Institutului de Medicină Legală, profesor Vladimir Beliş, împreună cu alții, au abordat „boala” lui Eminescu, pornind de la lucrarea lui Călin L. Cernăianu, **Recurs Eminescu. Suprimarea gazetarului** (Editura „Semnele Timpului”, București, 2000). Din discuția acestora a reieșit următoarea ipoteză (rezum pe scurt): Eminescu nu a suferit de lues (plăgile de pe gambe provenind din tratamentul cu mercur) și nici nu a fost atins de alienație, internarea sa la balamuc, din 28 iunie 1883, fiind o modalitate de eliminare din gazetărie, pusă la cale de Maiorescu, întrucât articolele poetului din „Timpul” deranjau atât pe liberali, cât și pe conservatori. În ziua de 28 iunie 1883, când Eminescu se afla la baia publică, a fost pus în „cămășoi de forță” de către o echipă a comisarului Nicolescu și dus la sanatoriul doctorului Șușu, în urma biletului dat lui Maiorescu de către soția lui Slavici, în care se cerea să-l „ia” pe „nebulun de Eminescu”. Este interesant că, după spusele domnului Vatamaniuc, în aceeași zi, prietenul Slavici pleca la Viena iar Titu Maiorescu la Sinaia. Tot Vatamaniuc reiterează faptul că Maiorescu ar fi adăugat cu creionul în **Jurnalul** său unele însemnări (inexistente inițial) care vizau atestarea „îmbolnăvirii” poetului. Profesorul Vladimir Beliş și o specialistă în psihiatrie de la Institutul Medico-legal din București au scos la iveală faptul uluitor că deși a fost internat de atâtea ori, nu există nici un bilet (foaie) de externare (nici măcar de la sanatoriul vienez) cu un diagnostic răspicat prin care să se dovedească „nebulunia” sau „sifilisul”...

După părerea lor chiar întâmplarea că doctorul C.I. Parhon a lăsat să putrezească creierul lui Eminescu fără a-l supune testelor medico-legale, specifice în asemenea cazuri, este extrem de curioasă, neexcluzându-se posibilitatea ca această „întâmplare” să fi fost **premeditată**. Se sugerează, de asemenea, că Eminescu a fost tratat cu morfină și alte droguri, provocându-i-se stările de **prostație** și apatie ce au fost descrise clamoros de către unii

contemporani. Toate simptomele înscrise în „fișa medicală” a lui Eminescu - atâtea câte s-au consemnat - nu duc în nici un caz spre diagnosticarea „nebulniei”, fiind - după cei doi specialiști - doar semnele de manifestare ale unei **personalități accentuate**, conștientă de propria-i superioritate în fața contemporanilor. Nu pot să redau aici argumentele medicale aduse în sprijinul acestei ipoteze cu totul surprinzătoare despre „scenariul diabolic” pus la cale de Maiorescu. Evident că **enormitatea** acestei bănuiele e de natură să ne facă/oblige să devenim foarte circumspecți și de aceea sunt de acord cu poziția dubitativă a lui Nicolae Manolescu, exprimată în editorialul său **Politizarea bolii lui Eminescu** din „România literară”, nr. 34/30 aug.-5 sept. 2000.

Sigur că este aproape inimaginabil să credem că Titu Maiorescu ar fi capabil de un asemenea comportament, duplicitar și sperjur, până la abjecția incalificabilă. Dimpotrivă, istoria literară ni l-a prezentat în cu totul alte culori în ceea ce privește atitudinea față de marele poet, contemporanul lui; el este cel care îi editează unicul volum antum de **Poesii** (1883) și tot el este cel ce se ocupă de îngrijirea și asigurarea existenței poetului. Cel puțin în aparență!

Incitat de aberanta ipoteză am încercat să revăd documentele ce privesc etapa îmbolnăvirii și am avut revelația unor gesturi și atitudini care ridică unele grave interogative în legătură cu trâmbișata „generozitate” maioresciană. De exemplu, e curios că după ce primește cartea de vizită a doamnei Ecaterina Slavici („Domnu Eminescu a înnebunit. Vă rog faceți ceva să mă scap de el, ca foarte reu.”) pe data de 28 iunie („ora 6 dimineața”), în loc să alerge să-l vadă pe poet la locuința sa, el se duce cu Simțion la Institutul „Caritatea”, al doctorului Șușu, și stabilește cu acesta să-l interneze în a sa „casă de sănătate” contra sumei de „300 lei pe lună”. Oare era suficient bilețelul doamnei Slavici pentru a lua o asemenea **decizie** sau hotărâse deja **anterior** că Eminescu trebuia să fie „internat” și respectiva cerere a acelei doamne constituia doar obiectul de

„dosar”, necesar pentru declanșarea „arestării”? Din descrierea făcută de Maiorescu lui Eminescu (care-l vizitează în persoană pe Maiorescu pe la ora 10, în aceeași zi) nu reiese că poetul prezenta semne de alienație mintală. Este, apoi, extrem de ciudat că Maiorescu îl va vizita pe „bolnav” **abia** după o lună și jumătate, pe data de 14 august, însoțit de Wilhelm Kremnitz, ca și când ar fi avut nevoie de un martor (care să ateste boala) și nu-l vizitează imediat, așa cum ar fi procedat un prieten îngrijorat de sănătatea poetului. De asemenea, nu se înțelege de ce (din moment ce Eminescu îi scrie lui Chibici, de la sanatoriul Ober-Döbling, pe data de 12 ianuarie 1884 că se însănoțise de două săptămâni) **întârzie** să-l scoată din sanatoriul vienez pentru **încă** două luni, ținându-l „închis alături cu un alt individ” și, deși poetul dorea să se „întoarcă în țară” („să mă satur de mămăliga strămoșească”), îl trimite obligatoriu să se „plimbe” prin Italia, însoțit de același Chibici Revneanu? Se pare că mentorul „Junimii” **avea nevoie de timp**; într-o scrisoare către Chibici, la Firenze, el îi comunică acestuia că poetul nu mai putea fi gazetar la „Timpul”, fiindcă ziarul se va desființa fuzionând cu „Binele public”, sfătuiindu-l să-l convingă pe Eminescu să meargă la Iași. Nu cumva Maiorescu desființează „Timpul” tocmai pentru a-l împiedica pe poet să mai practice profesia de gazetar și în acest caz este reală poziția conform căreia „planul” lui Maiorescu era acela de a-l îndepărta definitiv din gazetărie întrucât, prin articolele sale împotriva Austro-Ungariei, dăuna intereselor politice ale conservatorilor și ale liberalilor deopotrivă?

Nici dezinteresul lui Maiorescu pentru soarta poetului, după întoarcerea în țară timp de cinci ani, nu mi se pare firesc. Cu autoritatea sa indiscutabilă, acesta ar fi putut să-i obțină imediat ceea „pensie viageră” în Parlament, fără ca poetul să fie umilit, încercând să supraviețuiască pe cont propriu.

Dacă este adevărat că Maiorescu și-a „completat” **Jurnalul** în „creion”, inversând semnele anticipatoare ale bolii poetului - cum susține eminescologul D. Vatamaniuc - pentru a avea o justificare în posteritate a actului din dimineața zilei de 28 iunie, s-ar părea ca rolul său în „condamnarea” la nebunie a lui Eminescu să fie **real** și tot dosarul ar trebui reconsiderat. Evident că, la fel ca N. Manolescu, sunt în așteptarea **documentelor** care să confirme o astfel de ipoteză alarmantă ce-l situează în altă perspectivă pe marele critic.

lecturi

Cornel Ungureanu, Vasile Dan, Ion Mircea, Alex. Ștefănescu și Eugen Uricaru, colegi de generație cu toții, „specialiști ai universurilor imaginare”, au întreprins, în 1997, o scurtă călătorie în țara lui Lao Zi. În jurnalul dedicat acestei călătorii, **A muri în Tibet**, Cornel Ungureanu scrie. la un moment dat, despre Vasile Dan: „Și-a terminat cartea despre China, dar parcă ar vrea să mai lucreze două capitole. Poetul care este știe că ar trebui să rescrie tot, dar în aceste zile, în aceste luni, în acești ani, nu crede că ar ajunge la formula mulțumitoare”. În schimb, „pentru poetul care este” Vasile Dan, expediția chinezească pare să fi suscitât starea de spirit propice găsirii „formulei mulțumitoare”. Volumul **Pielea poetului** (Editura „Mirador”, 2000) stă măturie în acest sens.

Poezia de acum estompează reflexele de beatitudine, renunță la prozaicitatea afișată, pe alocuri, în creații mai vechi și ține sub control tendința spre manierism. O **adăncire** a proiectului liric este rezultatul urmărit cu obstinație. Căci poetul rămâne strâns legat de catargul modernismului și este prea puțin dispus să navigheze în apele de toate culorile ale liricii momentului. E vorba de fidelitatea față de acea tendință din poezia europeană, inclusiv românească, a anilor '70, caracterizată prin concentrarea mesajului, comprimarea sintaxei, restrângerea lexicală, tocmai pentru a încărea la maximum bagajul semnificațiilor; de unde și apetența pentru poemul într-un vers, pe care și Vasile Dan îl cultivă. Limbaul acestei lirici se resoarbe în mistica tăcerii, iar eul în impersonalitate. Denumirea de **minimalistă** ar acoperi numai parțial specificul rostirii poetice din **Pielea poetului**, căci eul liric, în cazul lui Vasile Dan, are puține lucruri în comun cu poetica eului dezarticulat a unui Jean Daive, de exemplu („Les plantes. Oui les plantes./ Elles ont survécu à la guerre./ Soldats tombés./ De plomb”). Dimpotrivă, la Vasile Dan, afectarea modestiei este recunoscută ca atare („Developez în obscuritate/ fapte mă-

ASCETICA ROSTIRII

de DAN C. BADEA

runte”). Și aici este implicată amintirea unei pierderi, a unui fleac, dar care poate în același timp invalida și redimensiona osatura realității: „Ignobil mod de a te aminti/ cum pierzi un nasture/ și locul acela devine vizibil/ mai mult/ decât ai vrea” (**Chipuri, chipuri, imagini ale amintirilor**).

Tipul acesta de poem nu e proiecția a ceea ce, poate, nu va fi scris niciodată, sau a ceva ce va fi distrus, destructurat, ci reducere la energia ce se vrea pulsând într-un ritm continuu prin arterele cuvintelor: poem-ecou, poem-halou. Poetul încearcă, o dată, și încă o dată, să fie martor propriului „miracol”, propriei trăiri lirice: „Înainte de a spune ceva proba tăcerii./ Încet încet se crapă de ziuă. Mai întâi trăsăturile feței./ Pe rând. Lumina-n oglindă. Valuri. Aerul. Cazi în el/ ca într-o groapă. Țipi. Gol infinit. Captivitate pură./ Muzică./ Vestea a departelui” (**Soli-loquii**). Pentru aceasta, poetul se obiectivizează, ia distanță față de sine, având conștiința că întreg efortul său poate sfârși doar cu indicarea unei absențe: himera poemului ce somnolează în organismul gracil al acestuia, „insecta albă”. Totuși, acolo unde s-ar putea înjgheba scenariul unei drame (**Rănille există în întunericul trupului**), nu avem decât detașarea creatorului de personajul care-i încadrează viața în imagini. Calvar al ascensiunii spirituale (surprins în **Parabola camerei albe**), contrabalansat de un sentiment de alienare, totul căpătând aspectul unui **delicat sacrificiu**.

E evident că estetica elipsei este legată de atât de banala temă a facerii poemului. Vasile Dan nu-și nutrește, însă, poezia din comentariu, ci din regia unei alchimii: printr-o tehnică subtilă, corpul poetului devine literalmente matca ori însuși corpul

poetului. E, între atâtea variante posibil de invocat, viziunea sugerată în poezia **Omul alb**: „Sapă o groapă în întuneric./ O iluminează o căpтуșește pe dinăuntru/ cu propria-i carne”. Adevăratul trup e cel transparent, evanescent al poeziei. Ascensiunea presupune debarasarea de „lest”, de „nisipul trupului”. A scrie înseamnă a dematerializa eul, a-l face nevăzut. Poemul: **Locul unui focal stins**. Magma răcită a viziunii este reîncălzită de rostire și totodată fărâmițată de această „vorbire liberă”. De-o parte, se află **cenușa, nisipul**. De cealaltă, **aerul, lumina** („liturgia luminii”, ba chiar și „stârvul luminii”), precum și **albul** ce sugerează că transformările se petrec în „nevăzut”. Se scrie, așadar, cu ființa care se macează, cu „unghia ruptă”: „Jată-i unghia ruptă ca o peniță/ de argint înmuiată în cerneală roșie” (**Pielea poetului**).

Parabola scrisului este susținută de o gestică a esențializării: tăcere, nemișcare, interiorizare, într-un cuvânt, atitudine de pură contemplativitate; apoi iluminare și extaz, aspecte semnalate ori dilatate de apelul la paradoxuri, la ipostaze ceremoniozitate ale eului producător, falie temporală și intrare bruscă în trama inefabilă.

Prin finețea și laconismul expresiv al imaginilor, prin temeinicia și discreția devotamentului său față de o formă de creație percepută astăzi ca secundară, Vasile Dan ne demonstrează că deține secretul „reciclării” unei materii poetice aparent definitiv secătuită. Adevărat grăit-a Vasile Dan, cel supranumit de Cornel Ungureanu **Vasile cel Mare**: „Poezia nu mai există. Există uneori poezie.”

TEXTUL ORICĂREI FEMEII E O CHEIE...

de SANDRINO GAVRILOAIA

După debutul în poezie de la Editura Viitorul Românesc, Daniela Zeca revine în lumea lui Gutenberg cu proza **Îngeri pe carosabil**, apărută în seria „Prozatorii orașului București” a Asociației Scriitorilor (Editura „Coresi”). În cazul Danielei Zeca, nu este vorba, de fapt, de o revenire în lumea tiparului, căci autoarea n-a făcut altceva - în intervalul dintre cele două apariții editoriale - decât să se ocupe de cei mai importanți scriitori români contemporani. Daniela Zeca a pus și-a investit nervii și energia în eterica lume a televiziunii, realizând emisiuni culturale apreciate, precum **Față în față cu autorul** sau **Librăria pe roți**. N-am pomenit de virtuțile teleaste ale autoarei din complexitate, din întâmplare sau din interes. Timpul irosit/investit de scriitoare în lumea televiziunii apare ca experiență și obsesie în acest jurnal repovestit (de la prima pagină suntem avertizați că: „un jurnal nu e o povestire”).

Personajul acestei proze este o tânără intelectuală, purtând lentile de contact, „femeie fără operă” dar lucrând în televiziune, vinovată pentru prea multă feminitate și timorată de o viață sentimentală dovedită scarbădă la împlinirea unei vârste - 30 de ani - pe care fiicele Evei o neagă speriate de maternitate și de perpetua căutare a iubirii perfecte. Eroina și, implicit, creatoarea sa, sunt bântuite de o luciditate provenind, cel puțin în parte, din asemănarea vizualului: (tele)viziune, vizualitate, vizualizare. „Mă simt”, scrie Daniela Zeca, „dintr-o dată privită: îmi îndrept spatele. Acum nu mai sunt eu personajul. Ar trebui să fiu mai relaxată”. Locuința este un acvariu uriaș: „în aceste încăperi cu glasvand, despre care tot pomenesc îmi duc viața ca-ntr-un acvariu”. Eroina se expune (adică, se de-scrie) într-o cușcă de sticlă de unde poate fi privită (citită) sau de unde poate privi: „Clara iese în chiloți pe terasă. O pândesc de după perdele. (...) Gabriel o strigă din casă. O dată, de două ori, iar în tremurul vocii numai ea știe să ghicească gălgâirea acidulată a dorinței. Ca a mustului înăsprit. O mai cheamă o dată, din pat, desigur. Rămân în picioare, lângă geamurile dinspre balcon, o iscoadă nefericită”. Realitatea este văzută și redată în dublă cheie narativă: a ochiului uman și a ochiului lentilă. Aflată într-un hotel, în străinătate, eroina își „panoramează” textul astfel: văd un șir de pini și colinele, ca-ntr-o ilustrată. Frigul e albăstrui, ai să-mi ceară. Scot aparatul dintre bagaje. Îmi fac o poză, în camera single, ca și cum ar fi ultima, dinainte de moarte. „Deseori, perso-

najele ies și intră în text la modul cinematografic (un el reappare în curgerea povestirii printr-o replică amendată regizoral-demiurgic: «Am oprit două locuri pe laterala de sticlă», zice el reintrând în cadru”, adică în narațiune).

Această curiozitate a ochiului (specifică omului în general și nu neapărat femeii) are și o altfel de percepție în plasa căreia eroina este captivă. Ea trăiește într-un soi de marsupiu televizat, conștientă de răul care poate să-l facă altora, dar hipnotizată de vraja gorgonicelor unde hertziene: „«Aici», spuse arătând obiectivul și izbindu-l ușor cu unghia și m-am transferat într-acolo, ca într-o hipnoză, resorbită-ntr-un singur punct, într-un ochi carnivor, cu tandrețe mecanică. (...) Puse camera pe stativ, ca pe un chit sătul, ca pe-un falus. Acum trebuie să pronunț: «doamnelor și domnilor, bună seara...»” Ceva mai târziu, având aceleași viziuni-obsesii („camera se îndreaptă spre mine, ca un falus metalic, enorm”), eroina relatează sec că, prin intermediul acestui instrument, se simte gravidă „cu fantasmelor altora, cu bastarzi, cu trecut. Duc cu mine un ghem de șerpi. Îl simt iar, când înghit”.

Cea de-a doua cheie narativă a textului provine dintr-o altă obsesie: obsesia naratologului, obsesia neputinței creării realului. Și, din nou, femeia de treizeci de ani fără operă, dar „umflată de propria ei viață ascunsă” și „de nerușinarea secretelor”, este captivă: „... mă gândesc la roman. De-o parte și de alta e marginea textului. Narativitatea absolută, ca o apă în subteran. Nu știu de unde s-o-ncep”. Romanul Danielei Zeca este articulat din fraze scurte, concise și, oarecum, cabrate care strung curgerea povestirii: „Somnul scurt de după-amiază - fericire de invidiat. Mi-am pierdut o lentilă în așternuturi. Bâjbâi în pat, peste umbra de frate a ultimului sosit. N-are miros, n-are gust. Doar o frăgezime închipuită. Măntind la loc, pe spate, renunț. Ce e confesiunea, dacă nu o mistică a oglinzii?...” Poate de aici provine și haloul poetic al textului (atunci când nu este sufocat de metafore și descrieri prea elaborate). Această proză („memorie neromanțată a unui text, nici un altul decât acela pe care îl port”) a fost lucrată la rece, cu supravegheată luciditate, din magma unor întâmplări - să le spunem - jurnaliere. Curgerea povestirii-jurnal are fluiditatea unei prozatoare adevărate, chiar dacă, uneori, contrapunctul este folosit cu mai puțină inspirație. Altfel spus, desfășurarea poveștii te acaparează și te provoacă, dar voința auctorială întrerupe acest flux din prea

PROZATORII ORAȘULUI BUCUREȘTI

Daniela Zeca

ÎNGERI PE CAROSABIL

ASOCIAȚIA SCRITORILOR DIN BUCUREȘTI
Editura CORESI

multă - pe alocuri - știință literară. Această știință a naratologiei este proiectată în text în mod conștient (postmodernist) și participă la elaborarea lui nu atât în calitate de instrument, cât și de stare (?), de sentiment (?): „doldora de strategii narative, mă întind pe burtă, exact ca un ins zguduit de crampe”. Personajul Danielei Zeca își trăiește literatura (și obsesiile!) pe măsură ce o elaborează. Asemenea televiziunii, literatura este și ea un chin, un rău necesar. Aflată sub duș, eroina se confesează: „trupul meu e o cheie de catifea (trupul oricărui femeie e o cheie)” dar chiar în acest punct se manifestă și intervine în text, trăindu-l, un alt personaj: „chiar la acest pasaj cu inserție de metaforă, puștiul lui Pavel începe să plângă. Cotloanele cele mai ascunse ale textului se inundă de plânsul lui, ca o vizuină. Mă-nfășor în prosop...”

Spre finalul prozei (din jurnalul căreia mie îmi pare însă că au fost extirpate mai multe zile „de literatură”), trăirile și obsesiile se limpezesc. Vedeta de televiziune se transformă în poster, în panou publicitar, cu zâmbet angelic și „asexuat”, plantat pe carosabil: „Mă vedeam ca un înger, cu petale de smalt în umeri, profilată pe-un fond albastru, cu nori de bumbac și cu microfonul în dreapta - o butaforie completă”. Eroina se eliberează de dragostea ei pentru Pavel după ce a reușit să elimine răul din ea („ghemul de șerpi”), obsesia (tele)vizionist-narativă: „Sună cineva, să-ncașeze nu știu ce taxă și când mă trezesc și mă-ndrept spre ușă, simt că-mi vine să vărs. Voma îmi urcă din gât, acrișoară și fermentată și de-abia apuc să m-aplec asupra vasului de WC, că fâșnesc din mine icrele fantasmelor, resturi narative, imagini întregi, nedevopate, în negru și alb”.

În viața manuscrisă a acestei femei, întâmplările, bărbații și obsesiile ei au devenit literatură pe măsura scrierii (lecturii) lor. Daniela Zeca, o prozatoare cu viitor, ne aduce încă o dată aminte că viața este literatură, că literatura însăși poate face parte din realitatea imediată și că textele, asemeni îngerilor, nu au sex...

ALT FEL DE LANSARE DE CARTE

de MARIA LAIU

Oricât de ciudat ar părea, nu vă voi *povesti* acum nici despre un spectacol, nici despre o carte de teatru și nici despre un text dramatic. Totuși, ceea ce am a vă spune se leagă de un fapt pe care îl numesc, fără putință de tăgadă, artistic. O întâlnire, la UNITER, cu prilejul lansării volumului de teatru al dramaturgului Nicu Horodniceanu (apărut în condiții ireproșabile la Editura UNITEXT). Din păcate, autorul nu a putut fi prezent. S-a adunat, însă, un grup mic, destul de eterogen, animat probabil numai de dorința de a cunoaște și susține noua dramaturgie românească. Din care grup, iarăși din păcate, lipseau cu desăvârșire directorii de teatru, iar regizori au fost doar doi: Cornel Todea - vicepreședinte al UNITER, adică mai ales în calitate de gazdă și Mihai Lungeanu - legat direct de dramaturg (i-a montat pentru, prima dată în România, piesa **Profil de președinte**, la Teatrul „Sică Alexandrescu” din Brașov și i-a înregistrat, la radio, **Alcool**). Dar n-a avut a face! Noi, cei puțini, ne-am simțit bine acolo, așezați în semicerc - oarecum ca-n scenă -, și vorbind/ascultând despre câte toate de-ale teatrului românesc. Ne-am simțit atât de bine, încât discuția (care, în asemenea împrejurări, nu depășește mai mult de un sfert de oră) s-a prelungit,

durând vreun ceas și jumătate.

Volumul, al cărui autor este pentru mulți necunoscut, a devenit o bună ocazie pentru a ne putea întreba (din nou) ce se întâmplă cu dramaturgia românească contemporană? De ce este destul de firav pusă în scenă? Cum și cine alege textele? Ce înseamnă un text nou, un text vechi? Ce-ar trebui să conțină acesta pentru a atrage atenția unui teatru? E riscant să montezi un text românesc necunoscut? Cum se face că acest risc „dispare” îndată ce se descoperă că autorul său e stabilit de mai multă vreme în străinătate și că montarea unei piese de-ale sale poate atrage după sine o tentantă invitație spre alte meleaguri a colectivului artistic implicat în proiect? Câte spectacole s-au pus în scenă în acest mod?

Despre Nicu Horodniceanu au vorbit: Marian Popescu - editorul -, elevat și cu farmec și Mihai Lungeanu - cu cunoscuta-i elocință. Pe noi ne-au convins că trebuie să citim aceste piese, să scriem despre ele, să le împrumutăm prietenilor noștri, regizori, vorbindu-le despre posibilitatea ca acestea să ajungă pe scenă. Nu pentru a pleca mai pe urmă în Israel (acolo are reședința Nicu Horodniceanu), ci pentru că merită să cauți și să fii întâiul descoperitor al vreunui univers.

I-am citit mai demult cartea de eseuri, **Eul flexibil** (am și scris despre ea), i-am văzut spectacolul cu **Profil de președinte** (am și scris despre el). Cred cu tărie că magma care se află în lăuntru scriiturii acestui dramaturg poate constitui suportul unor versiuni scenice.

Știu despre scriitor că este cu totul dăruit teatrului. A făcut, în viață, multe și de toate (este inginer chimist) numai pentru a putea călători. A călătorit numai pentru a putea vedea spectacole. (Pentru a descoperi misterul teatrului Nô și kabuki s-a dus în Japonia.) Este un eseist de excepție. Adesea îi puteți găsi semnătura în paginile „României literare”.

În fine, cartea o vom citi, o vom prezenta în scris, o vom recomanda cunoscuților. Destinul ei este astăzi încă necunoscut. Însă faptul că a reușit să ne adune laolaltă, fie și numai pentru vreun ceas și jumătate, a însemnat îndeajuns încât să vreau să mă mai bucur de asemenea întruniri. Nesofisticate. Lipsite de snobism. În care ne-am simțit prieteni, în care am avut un scop comun: acela de a ne pune în folosul teatrului. Acela de a descoperi împreună un dramaturg. Altădată, de ce nu și un regizor, și un scenograf, și un actor?

Vremea cenaclurilor și a șezătorilor culturale a trecut? Sună desuet astfel de sintagme? Cine împiedică să împrumutăm un termen englezesc - tot s-a împeștriat limba română cu atâtea anglicisme! - ca să denumim ceva care ne poate face să ne simțim atât de bine și de care ne-am mai putea bucura și altădată? Eu, una, mai aștept astfel de reuniuni. Poate organizate chiar în aceeași formulă.

cinema

ÎN PAT CU ANDREI TARKOVSKI sau EMIGRANTUL ELVEȚIAN

de ILINCA GRĂDINARU

Toamna pică frunzele, dar, printre festivaluri. Zilele filmului elvețian au demonstrat oricărui bucureștean cu îndoieli că Elveția își menține neutralitatea spre prosperitatea bancherilor și șomajul eroilor fără statui. Cum în România, însă, busturile s-au demodat de curând și carnetele de revoluționar tocmai s-au epuizat, nu s-a pierdut încă știința industriei de disidenți. Astfel, prin ping-pong-ul amical dintre filmele foarte diferite, prezente la cinematograful Europa, s-a strecurat și o vedetă, **F. est un salaud**, și regizorul său, Marcel Gisler, nu au reușit să treacă granița decât până la Green Hours, bar unde a avut loc proiecția video și conversația celor câtorva spectatori cu autorul. Cenzura s-a ivit din partea organizatorilor, pe pașaportul cinefelic al lui Gisler fiind scris: homosexual. Din punct de vedere artistic, acest statut ar părea mai degrabă un extravagant avantaj cu o genealogie deloc neglijabilă, de-ar fi să menționez doar cazul celebrului Pier Paolo Pasolini. În ceea ce privește morala, românul ar fi putut, ca proaspăt democrat, să părăsească sala dacă i s-ar fi dat ocazia să ia vreo atitudine. De altfel, vorbind de prejudecăți, **F. est un salaud** nu este un film de care să divorțezi scandalizat, ci, mai degrabă, dezamăgit. În ciuda aerului auto-satisfăcut care plana peste discuția de după vizionare - cu sentimentul că o negare a valorii creației echivalează cu revolta

împotriva temei abordate -, filmul nu a reușit să implice spectatorul nici emoțional, nici intelectual. Ratându-și impactul, în final, a mai rămas doar descoperirea galoanelor.

F. est un salaud a luat premiul pentru cel mai bun film elvețian în 1999. Subiectul inspirat de un roman tratează destinul unui cuplu de homosexuali. Între cei doi parteneri relația devine treptat inegală, unul îl domină pe celălalt abuzând de umilința lui, ca la sfârșit acesta din urmă să se dovedească mai puternic prin chiar experiența trăită, pe care o asimilează și o transformă într-o modalitate dureroasă de a se descoperi pe sine. Personajele, abia schițate și lipsite de evoluție, finalul în coadă de pește și interesul limitat pe care-l poate stârni povestea, conturează un film lipsit de personalitate și forță, dar cu o vizualitate frumoasă din punct de vedere ilustrativ. De aceea, cadrul în care a fost prezentat mai mult decât să-l promoveze drept un act artistic de tip *underground*, a dezavantajat unicul punct forte al creației propuse: imaginea.

Dar inventivitatea românească s-a dovedit imbatabilă în schimbul de experiență din cadrul discuției cu regizorul. O voce intimidată de împrejurare a propus un interesant subiect de meditație tânărului realizator. Dacă tot e să fie umilință în istoria unui cuplu, nu ar fi simțit domnul Gisler nevoia unei prezențe feminine? Bărbatul, zise Mo-

romete, e nelalocul lui printre îndatoririle casnice. Deci, după cum se vede, abătut de la aparent spinosul subiect, creierul balcanic s-a manifestat pe cu totul alte meridiane de prejudecăți, s-o recunoaștem, mai puțin europene. O altă mustață cinefelică, traumatizată de experiența anilor '70, a creat conexiuni de care nici regizorul, nici chiar miraculoasa telefonie mobilă nu s-ar fi putut flata. O fi fost Marcel Gisler inspirat în secvențele sado-masochiste de perversiunile din filmele lui Tarkovski? Întrebarea a rămas și acum fără răspuns.

Una peste alta, sperăm ca regizorul elvețian să fi avut la îndemână suficientă hârtie pentru a-și nota subiectele scenariilor ce i s-au oferit, să spunem, din partea casei și datorate în cele din urmă spațiului neconvențional în care, imprudent, s-a manifestat. Și, lăsându-l pe domnul în cauză cu multe pretexte de meditație decât au avut chiar spectatorii după film, încerc răbdarea cititor. Și-l invit la următorul episod (de momente și schițe) dedicat noului film elvețian.

Biblioteca noastră

- 1) **Eminescu. Antiteza** (Cristian Tiberiu Popescu), eseuri, Editura Libra.
- 2) **Micul arbore sephiroth** (Cristian Tiberiu Popescu), proză, Editura Universal Dali.
- 3) **Deodată căderea** (Bucur Demetrian), versuri, Editura Sitech.
- 4) **Comedii și ceva drame** (Paul Ioachim), teatru, Editura Sophia.
- 5) **Cel numit** (Codruța Chercotă), versuri, Editura Hestia.
- 6) **Iubire exilată pe Terra** (Gheorghe Lupașcu), versuri, Editura Enos.
- 7) **Sonete imperfecte** (Carolina Ilica), versuri, Editura Orient-Occident.
- 8) **Tăcerea orchestrei** (Ion Olteanu), proză, Editura Semne.
- 9) **Nume pe ape** (Arthur Porumboiu), versuri, Editura Ex Ponto.
- 10) **Poemele Evei** (Ana Ardeleanu), versuri, Editura Metafora.
- 11) **Crucea verbului** (Ion Stratan), versuri, Editura Paralela 45.
- 12) **Imperiu de praf** (Mircea Pora), proză, Editura Sedona.
- 13) **Leagănul** (Marta Bărbulescu), proză, Editura Scrisul Prahovean.
- 14) **Ioan al nimănu** (Laurențiu Mihăileanu), proză, Editura Limes.
- 15) **Pașii lui Hermes** (Marius Ghica), eseuri, Editura Scrisul Românesc.
- 16) **Mihai Eminescu** (în franceză, traducere Jean-Louis Courriol), Editura Paralela 45.
- 17) **Cvadropoeme** (Augustin Eden), versuri, Editura Cronica.

urmare din pagina 4)

Realizări de un asemenea calibru au lăsat pe planul al paisprezecelea - făcând-o practic imposibilă - proiectarea legislației economice coerente, așteptate de noi toți de zece ani. (În viitorul imediat previzibil, sarcina aceasta va reveni, probabil, unui partid socialist, ca să nu spunem de-a dreptul neo-comunist). De alminteri, legislația acum în vigoare a fost elaborată exact de asemenea partide (*FSN-PDSR*), iar absurditatea și incoerența ei întrețin mediul economic tulbure și mocirlos, favorabil marilor afaceriști-tunari autohtoni (fără deosebire de nuanță politică). Deși (sau tocmai pentru că) această legislație stă la originea marilor averi acumulate în ultimii zece ani în România, ea nu se arată deloc atractivă pentru companiile investitoare solide din afară. O situație absolut benefică pentru cei care se văd scăpați de o concurență periculoasă, operând cu standarde comparative de-a dreptul stânjenitoare.

Revenind la flerul politic al domnului Stoica, acesta și-a dat adevărata măsură și în nominalizarea candidatului *PNL* la Primăria generală a Capitalei: un competitor valoros, bun gospodar, care și-a dovedit public aptitudinile manageriale

FRANCOFONIA PE POANTE

de ILINCA GRĂDINARU

Când se forțează porțile Teatrului Național nu trebuie să ne gândim la un al doilea **Hernani**. Până la urmă temelia trainică a construcției comuniste nu s-ar lăsa cu ușurință cutremurată de frisoanele dramaturgiei autohtone. Dar, surpriză! Un eveniment văduvit de interesul producătorilor români, dansul contemporan s-a dovedit un mai sigur succes decât cele mai savurate comedii. Deși el reprezintă un gen aparte, care abordează simbolistici mai mult sau mai puțin accesibile publicului larg, se pare că românul este amator de provocări artistice.

Trupa de dans „Ballet Antlantique - Régine Chopinot” a descins la Institutul Francez pentru a susține inițiativa unui amplu program de promovare a tinerilor artiști francezi pe mapamond. Pentru Europa de Est, Régine Chopinot va mai călători cu spectacolul său prin Budapesta și Varșovia. Reprezentația de la București a fost un succes atât prin orga-

nizarea atentă asigurată de Institutul Francez și Ambasada Franței, cât și prin calitatea artistică a evenimentului.

La danse du temps (Dansul timpului) îmbină vârstele balerinilor (sunt prezenți pe scenă chiar și dansatori de 70 ani) cu un studiu asupra evoluției mișcării între dezlănțuire și imobilizarea expresivității imediate spre a accentua un echilibru de tip asiatic, pasiv, dar energetic iradiant. Balerinii uzează mai mult de spirit decât de trup, inversând rolul dansului de la comunicarea gestului la dizolvarea lui într-o sugestie către public cu ecou în tiparul ancestral al fiecăruia. Beneficiind de susținerea muzicii străinii a compozitorului vietnamez Tòn-Thât-Tiât și a filmului - decor semnat Andy Goldsworthy, spectacolul lui Régine Chopinot a surprins prin originalitate, plasticitate și atmosfera intensă de pe parcursul celor 70 de minute de reprezentație.

PREMII LA CÂMPINA

În perioada 11-13 octombrie a.c. s-au desfășurat la Câmpina Galele A.P.L.E.R., sărbătoare anuală care reunește scriitori, editori și tipografi interesați de rostul cărților și al revistelor, dar și de difuzarea acestora. Discuțiile aprinse și pertinente au avut darul să aducă în prim-plan subiecte de actualitate: deriva în care se află cultura română, eforturile pe care le fac redactorii pentru a trimite în librării și în biblioteci tipărițiile și, nu în ultimă instanță, dramatica supraviețuire a creatorilor. La finalul reuniunii s-au acordat premii pentru cele mai bune reviste ale anului precedent. Au fost, așadar, onorate publicațiile: „Hyperion” (Botoșani), „Unu” (Oradea) și „Lucașfăru” (București).

și succesul în afaceri. Cine vrea să se convingă cu ochii săi de asta, poate vizita lanțul de super-magazine *GEPA* de pe Calea Dorobanților, acum într-un proces avansat de păcănire, după ce fusese promovat cu mare tam-tam de către domnul Pădure, fostul primar al Sectorului 1. (Nu cred că printre virtualii vizitatori se vor afla cei care și-au investit aici economiile, în urma unei campanii mediatice frenetice și nici majoritatea cetățenilor sectorului 1, printre care se întâmplă să mă număr.)

În sfârșit, în vremea din urmă, activitatea domnului Stoica de obstrucționare a candidaturii domnului Isărescu la președinție e demnă de toată atenția. Domnia sa a aruncat în luptă toate armele pe care le deține în panoplie: persuasiunea - „**Domnul Isărescu au poate concura împotriva domnului Stolojan**” - amenințarea fără mânuși - „**Domnul Isărescu nu va putea candida, fiindcă situația sa în cadrul guvernului va deveni imposibilă, flancat fiind atât de domnul Roman cât și de... domnul Stoica**” și, finalmente, santajul - „**Dacă Domnul Isărescu nu va candida, i se promite în schimb sprijinul liberal și cel al PDSR (sic!) pentru poziția de prim-ministru. Dacă va candida, i se retrage orice fel de sprijin**”. Și toate acestea pe toate posturile de televiziune și în tot spectrul presei,

unde domnul Stoica își etalează degingolada personală și pe cea a partidului, care s-a lăsat total pe mâna sa, încrâncenarea și agitația sa gălăgioasă sunt simptomatice pentru un jucător care și-a mizat integral viitorul politic pe o carte probabil perdantă.

Faptul că unica șansă de redresare a României ar fi un set de strategii și de programe economice și legislative autentice liberale, rămâne un adevăr de bun-simț. Acesta este, vai!, și atu-ul pe care îl exploatează cu cinism actuala conducere a *PNL*. La adăpostul propriei firme, partidul face orice altceva decât liberalism, creând confuzie în rândul unei populații în derivă, discreditând ideea de liberalism și - mai mult - târând în noroi numele partidului care a făurit România modernă.

Ceea ce rămâne, totuși, inexplicabil e modul în care acest partid - printre ai cărui membri se întâmplă să cunosc atâția oameni de certă calitate intelectuală, cu concepții liberale și cu repere morale extrem de solide - se lasă hipnotizat, manipulat și aservit de pseudo-personalități de o atât de penibilă și întristătoare mediocritate.

În condițiile date, reconfortant rămâne numai faptul că au existat în *PNL* și în afara acestuia liberali autentici, care au știut să reziste cântecului de sirena al domnului Stoica, având forța și luciditatea de a spune NU!

LIRICA AFRICII FRANCOFONE

ahmed ben dhiab

Născut în Tunisia în 1948; din 1969 trăiește la Paris, continuându-și cariera de poet, pictor și regizor.

Vin...

... de pe un tărâm plin de soare
și de săruturi lunare,
de pe un tărâm al spațiului și al luminii,
al angoasei, al asupririi, al temnițelor.
Vin
cu foamea și cu speranțele

unei țări flămânde al cărei Dumnezeu
e mort;
o țară trădată și atunci și acum.
Vin
la voi pentru a schimba cursul istoriei
căci m-am născut pentru a trăi.
Mâna mi-e întinsă
Dar nu le văd pe ale voastre, popoare
ale secolului XX.

Scrisoare tiranilor

Omul-tiran a făcut din om
un profet fără zâmbet
cerșind exilul

- ucigaș de stele
îngropând vise
- oază de sânge.
Omul-tiran a făcut din om
mii de Chile, mii de Vietnamuri,
mii de Palestine
Libanul, Iranul, Sahara.
Omul-tiran a făcut din noi
un obiect fără viață
o speranță sinucisă
o agonie a sufletului.
Cu strigătul și lacrimile mele
voi spune NU! NU
tiranilor, sângelui, victimelor
în Iran, în Palestina, în Liban:
NU NU NU

alfred sanui panou

*Născut la Lamé (Togo) în 1945,
continuă să scrie la Paris.*

Omul

Transformat în pachet de sânge
Ai traversat oceane
Pentru a-l descoperi pe omul
Care se hrănește cu tine
Evanghelizându-te în numele tatălui
Pe care nu l-ai avut niciodată.
Învață-l
Pe acest om cu ochii
De un albastru deseori suspect
Să iubească:
OMUL.

Fetus rebel

Totul se va întâmpla
Pentru ca eu să mă trezesc la viață
Pentru a ieși din pântecul tău
Pentru a mă ridica precum miile
de bombe care vor exploda în aceeași clipă
pe această planetă, când va sosi momentul
Mă vei naște și pe gură dacă trebuie;
Voi fi ca un fetus rebel dând din picior
ca să iasă
Pentru a-ți cunoaște ochiul pe care-l
voi închide
Pentru ca trupu-ți neînsuflețit
Să-mi iasă din minte.
Totul se va întâmpla așa
Pentru că nu poate fi altfel.

*Născut în Gabon,
trăiește în Franța de câțiva ani.*

Afrika obota

O! poporul meu,
A trecut mult timp de când
ASTRUL SOLAR ne-a părăsit.

Da! poporul meu,
O dovedesc lacrimile noastre,
Fluxul,
Durata..
A trecut mult timp
De când luna a fost cucerită;
alții au făcut revoluții, tânjind
după libertate..

Iar noi -
ce facem noi
de atunci, de atunci?!

pierre akendengue

Iată de ce ASTRUL SOLAR,
fratele mai mare al mamei
noastre AFRIKA, spune
că trebuie să fim uniți.
Dar ploaia, PLOAIA a distrus
temelia unității,
a dezmembrat țara
măcinându-i estul și munții
strivindu-i vestul și oceanele.

Totuși am visat că mâine
Vom fi uniți
Mâine, toți frații - de la est la vest
toți ai aceeași țări - aceeași
mamă AFRIKA
vom fi liberi.

Camilian Demetrescu - Nașterea (tapiserie)

alain lorraine

Trăiește în Saint-Denis (Réunion)

În inima imensei cicatrici albastre
a oceanului
atât de verde ești tu,
tânără insulă,
trecută prin toate chinurile sclaviei,
până și soarele îți cere iertare
pe stânca trezirii tale
Este noapte și ceață din prima ta seară
Negustorii de identitate
Caută să te cunoască
prin comisariate.
Te-au numit franceză urmărind un scop
iar India, Africa și Britania
au născut un copil mort.
Tu, neștiutoare încă din naștere
îți cauți imaginea în oglinzile altora.
Acum este timpul să fii tu însăși
știind adevărul: țările care învață
să se nască
sunt deschise tuturor singurătaților.

a Necunoscutului
Sângele nostru
din sămânță însărcinată
cu polen oferit exodurilor
Sânge născut din nestăpânita
sete de naștere
asemeni tuturor popasurilor făcute
de dragoste
în fața imensității spațiului încărcat
de culmi
asemeni unei cochilli de diamant
deasupra prăpastiei cântului meu
acuzator.

Teribilă este această Africă trezită
la viață
mereu în schimbare prin curajul
acestor femei,
datorită luminii gata să apară
pe bucuria pe care ele o inventează
pentru noi
mereu pe creasta viselor noastre
între viață și moarte

Prezentări și traducere de
MAGDA ISPAS

Reacție împotriva literaturii oficiale destinate să inspire gustul pentru călătoria în lumi îndepărtate, poezia Africii francofone din a doua jumătate a secolului al XX-lea înfățișează, pentru prima dată, adevărata realitate socială a acestui continent. Funcția politică a creației poetice devine evidentă în special după anul 1958 (an în care mai multe țări din Africa încep să-și capete independența), manifestându-se în planul expresiei printr-un alt tip de lirism ce ilustrează atât suferințele sufletului african cât și dorința nestăvilită de a cânta, de a se manifesta.

Independența, promovarea identității nației, libertatea - sunt idei ce constituie tematica esențială a liricii spațiului african francofon, în această delimitare fiind incluse atât poezia albă a Maghrebului cât și cea neagră. Problemele se pun în aceiași termeni atât pentru arabi cât și pentru cei de culoare - „nu există o Africă albă și o Africă neagră, ci o singură Africă“ (Paul Dakeyo). Ca și lirica Maghrebului, „poezia neagră este evanghelică“ (declarație făcută de Sartre în *Orfeul negru* - prefață la *Antologia poeziei de culoare* publicată de Léopold Sédar Senghor). Această poezie divinatorie se bazează pe o întreagă mistică a unor națiuni ce își caută identitatea. Același Sartre declara: „Primul revoluționar va fi crainicul sufletului de culoare, eroul care va smulge din el însuși spiritul rasei sale pentru a-l înfățișa lumii, pe jumătate profet, pe jumătate partizan, un poet în adevăratul sens al cuvântului vates“.

Aceste idei se regăsesc și în poeziile prezentate mai jos - alese deloc arbitrar, tocmai pentru a ilustra atât dinamismul și vitalitatea operelor africane dar și suferința autorilor. Dincolo de accentele unei puternice tradiții africane, trăsătura dominantă a acestor opere rămâne, totuși, puritatea expresiei, expresie care nu se mai află sub povara unui trecut literar, ci este inovatoare: „Dați-mi verbe/ Noi și goale/ Dați-mi verbe fecioare;/ Dați-mi verbe pure/ Dați-mi sufletul unui zeu/ slăbiciunea copilului/ slăbiciunea femeii/ Pentru ca să nu fiu/ doar un verb/ ci un ceas etern“ (Mudimbe)

paul dakeyo

Născut în Camerun, în anul 1948 iar
din 1969 trăiește în Franța.

Iată sfârșitul tăcerilor mele
Iată-mi împușcați aștrii solari
în număr infinit
asemeni ordinii numerice
și imprecatorii

Cuvintele-mi grele de amintiri
și de sânge
Sângele nostru care se ridică în noapte
pentru a căuta lumina
drumurilor noastre
Sângele nostru
Suspendat
asemeni unor bucăți mari
de solzi verzi
de-a lungul unui fir de lumină
strălucitoare
Sânge
printre crestele valurilor
care fixează frontiera totală

theophile obenga

Născut în 1936 la Brazzaville,
Congo

Transfuzie

lui Tati-Loutard

Tovarășe,
viața respinsă pe mormântul tău
căci tu ești Poetul

Ne iubeam așternuturile disperării
și fetele pline de speranțe pierdute
oferind nopți obscure
cu toată gravitatea sexului lor
iar pumnalele noastre încrucișate
supravegheau astrul morții
Oh! străzile din Poto-Poto,
străzi de noroi și de nimic
străzi cu lumini bolnave
străzi de sânge cu baruri rău famate
fără gaz, electricitate, tomberoane
sau apă
pentru a înprospăta frumoasele
buze ofilite

maria briedis-macovei

Născută în comuna Sărata-Răzeși, Basarabia. Bunicii, proprietari de moșie, sunt deportați în gulagul din Siberia. Frecventează școala primară din Harakatul (în rusă), județul Zaiagraievo (Republica Sovietică Autonomă Bureat-Mongolă).

După moartea lui Stalin, familia sa e reabilitată. Se repatriază în Republica Moldova. Își continuă studiile (în limba maternă) la școala primară din satul natal, apoi la Facultatea de Filologie a Universității de Stat din Chișinău. Lucrează, în calitate de redactor de limbă rusă, la Biblioteca Națională din Riga apoi la Biblioteca Uniunii Scriitorilor din Riga.

Împreună cu Leons Briedis editează primul număr al ediției „Glasul“ la Riga, care pentru întâia oară (în decursul celor cincizeci de ani de ocupație) apare în grafia latină.

Publică articole, versuri, eseuri, publicistică, atât în mass-media din Moldova, cât și în cea din Letonia. Paralel continuă să scrie versuri și să traducă din letonă. În 1991 apare culegerea de versuri **În singurătatea cuvintelor**, prefațată de Ana Blandiana.

Alături de poetul Leons Briedis fondează, la Riga, editura privată „Minerva“ și revista de culturologie „Kentaurus“ (Centaurul).

Dar CERUL e, PĂMÂNTUL e,

și noi suntem

singurii moștenitori ai lor sub SOARE.

Zăpezi, zăpezi

după A. Suceveanu

Potop albastru, roșu, violet

Îmi fulguie în pragul amintirii cu candori.

s-aud sunând ca altădată

De prin zăpezi nostalgice viori.

Zăpezi de-amurg, zăpezi de răsărit

Se duc năvalnic cu sângele-n deric,

Aruncă toamna vieții noi zaruri de prăpăd,

Adio, Doamne, că-n sânul tău se face frig.

Adio, Doamne, că-n sânul tău se face

strâmt,

adevărul vieții străbunii nu ni-l dau în rate

De simțuri ruinat putea-va oare veacul meu

iar cu zăpezi să-nchidă-această carte.

Și curge-n versul meu

Potop albastru, roșu, violet,

Iar eu în lumea asta guralivă și bolnavă

Mă-nfirip statuie arzând fosforescent

Pe-un soclu viu și purtător de lavă.

Elegie

Noaptea asta ce ne știe mai pe dinafară
ne-a da și rol, ne-a regiza pe toți,
spectacol pregătit și dat în lumea mare
fără să-i mai pese și de bunii morți.

Cu noaptea asta parcă logodiți
de-a-ntregul sărăcia moștenim cu întuneric,
și-or plânge florile prin cimitir
negând mormântul nostru antitetic.

Și-n noaptea asta ce ne știe pe de rost
vom coborî prin senzori mai devreme:
cât adevărul încă nu e regizat în rob
și timpul încă nu e ros de tot de vierme.

Ne-am izgonit noi înșine din adevăr

Ne-am izgonit noi înșine din adevăr
pe când plecarăm toți de-acasă,
creând noi punți spre cer
din petic putred de mătase.

Cădem pe cioburi și pe așchii,
creând condiția umană.
Apocalipsul chefuliește-n noi
cu predica vampirului-n sutană.

Și hâdul deghizat în bunătate
se dă drept taică-a tuturor,
cu sânge împărțind dreptate,
lumea se supune unui muritor.

Iubirile le trecem frenetic în minciună,
căci lumea pare tot prea mică
și-n graba noastră s-o-nmulțim,
femeia-n pântec zămisleşte frică.

De-om trece azi din nou spre cer,
ne vom lăsa veșmintele de-otravă,
că nu mai este nimenea în adevăr,
ce ne-ar ridica pe-noi în slavă.

Nici noi nu știm

Obişnuit ca să te aperi de cuțite deghizate
acum deznădăjduit te-arunci pe lama lor,
universul îmbuibat în tâmple-ți bate,
pierzând răbdarea-n umbra unui muritor.

Și demnitatea tronează-n jurul tău din
spate,

curg viermi din rănile-ntoarse pe dos
și tot ca-n bălci virtutea se împrate
și morții tot spânzură cu capetele-n jos.

Iar neamul tău orbit de nedreptate,
pământul moștenit lipsindu-i sub picioare,
se ține doar de-un fir de cer albastru,
tăcând încrâncenat ca să nu moară.

Și azi când ne trezim din piatră,
cercând pământul să-l zburăm la cer,
ne ierte cei ce-acasă ne așteaptă,
nici noi nu știm cât este pân-la adevăr...

Nici noi nu știm de n-om pieri răzleți -
murind în sine fiecare, o, Doamne,

a câta oară? -

METAFIZICĂ ȘI PEDAGOGIE

de MARIA IROD

Tratatele de filosofie îi intimidă, în genere, pe profani. Aceștia își închipuie, în parte pe bună dreptate, că se află în fața unor înșiruiți de abstracțiuni fără vreo legătură aparentă cu viața de zi cu zi, care, la drept vorbind, e singurul subiect ce ne interesează cu adevărat. Mulți intelectuali - inclusiv filologi - nu îndrănesc să se apropie de astfel de cărți, pe motiv că le lipsește bagajul minim de termeni filosofici. Și doar se cunoaște năravul filosofilor - vechi de când lumea - de a folosi cuvintele cu alt înțeles decât cel uzual.

Oare ce reacție ar putea stârni la acest tip de cititori o carte de José Ortega y Gasset cu titlul **Câteva lecții de metafizică** (Editura Humanitas, 1999, traducere din spaniolă de Sorin Mărculescu)? Având în vedere dimensiunile relativ modeste ale volumului (150 p.), șansele de a fi băgat în seamă cresc. Apoi, ideea de „lecție“ îi va atrage probabil pe unii, dornici să-și însușească în sfârșit câteva noțiuni limpezi cu care să se descurce la o adică oricând ar veni vorba despre metafizică. Dar tocmai aici intervine surpriza: cartea lui José Ortega y Gasset nu ține loc de „mic dicționar filosofic“ din care să te poți lămurii, fără să-ți bați prea mult capul, cam ce vrea filosofia. Nu ni se oferă un rezumat al celor mai importante lucrări de metafizică, nici o prezentare succintă a principalelor curente filosofice. Mai exact, avem de-a face cu o redefinire radicală a conceptului de metafizică și, totodată, cu o revizuire a telurilor fundamentale ale realismului și idealismului. Interesant este că pentru a urmări demonstrația autorului nu ai nevoie de prea multe cunoștințe prealabile, întrucât trimiterile la alte texte filosofice sunt minime, iar raționamentele prezentate sunt reluate și explicitate în mod repetat pe parcursul cărții.

După cum aflăm din *Nota preliminară a editorului spaniol*, **Câteva lecții de metafizică** reprezintă, de fapt, un curs pe care José Ortega y Gasset, în calitatea sa de titular al Catedrei de metafizică, l-a ținut la Universitatea din Madrid în 1932-1933. Denumirea oficială a cursului era **Principii de metafizică în lumina rațiunii vitale**, titlul cărții - inspirat, zic eu - aparținând editorului Paulino Garagorri. Prelegerile se adresează, așadar, unui public avizat de studenți la Filosofie. De ele pot profita, însă, și cei mai puțin familiarizați cu istoria conceptului de metafizică, dat fiind că problemele ridicate de José Ortega y Gasset sunt (erau, sunt și vor fi, mai bine-zis) de actualitate și de interes general.

Cele paisprezece „lecții“ și cele două anexe (adaos la lecția VI) au fost transcrise după manuscrisele pregătitoare ale autorului și publicate postum în colecția **Obras de José Ortega y Gasset**. Ne aflăm, deci, în fața unui text reconstruit, menit inițial unei expunerii orale, și care, inevitabil, ne oferă doar scheletul teoriei lui José Ortega y Gasset, fără acele digresiuni spontane care, din păcate, se pierd în cadrul prelegerilor universitare. Totuși, avantajele inerente acestui tip de discurs se trează: textul, deși prescurtat prin forța împrejurărilor, se autocitează frecvent, recapitulând cu scopul de a clarifica lucrurile și de a fixa cunoștințele. Aici, metafizica înaltă se întâlnește în mod fericit cu metodică, spre beneficiul audito-

riului (sau, în prezent, al cititorilor).

Originalitatea gândirii lui José Ortega y Gasset se vedește încă de la prima frază cu care își inaugurează seria prelegerilor. Fraza sună așa: „Vom studia metafizica, și ceea ce vom face este, pentru început, o falsitate“. Afirmația, deliberat provocatoare, stârnește stupefacție, mai ales că ea vine din partea unui profesor. Dar tocmai în asta constă strategia didactică a lui Ortega y Gasset: în a curăța mințile studenților de ideile primite de-a gata de la alții și de a le pregăti pentru propriul demers filosofic. În concepția lui José Ortega y Gasset, studiul, așa cum se practică el în învățământul instituționalizat, este fals pentru că nu corespunde unei necesități lăuntrice a studentului. Pornirea vagă de a studia ceva indefinit nu e totuna cu nevoia vitală și autentică pentru o anume știință. Acest din urmă caz este o raritate și duce fie la instituirea unei noi discipline, fie, măcar, la modificarea creatoare a uneia deja existente. În concluzie, ce este de făcut pentru a ne trezi preocuparea sinceră pentru studiu? După părerea lui Ortega y Gasset, acesta este rolul profesorului: nu atât de a preda o știință, cât de a inocula studenților interesul autentic pentru problemele acelei științe. Să vedem cum reușește el să ne stârnească apetitul pentru metafizică.

Demonstrația filosofului spaniol urmează o traiectorie ușor discernabilă. Exagerând puțin, așa spune chiar că mimează un fir epic, fiindcă ideile expuse au un anumit dinamism care le face să decurgă unele din altele. Astfel, după ce se stabilește că adevărul, pentru a-și merita numele, trebuie să „calmeze o neliniște a inteligenței noastre“ (p. 8), se trece la definirea conceptului de metafizică drept „orientare radicală“ (p. 20). Sugestia că merită să facem metafizică - având de ales între atâtea alte „faceri“ ale omului: a face industrie, a face comerț, a face versuri etc. - se bazează pe presupunerea, ce urmează a fi dovedită, că situația fundamentală a omului este cea de dezorientare. Că așa stau lucrurile ne-o arată chiar ceea ce se consideră îndeobște a fi o fermă ancorare în realitate, deci o foarte bună orientare în timp și spațiu. José Ortega y Gasset ne atrage atenția că adaptarea la mediu este numai o pseudo-orientare, o instalare comodă în locul comun, în „convingerile de pripas ale celorlalți“ (p. 26), cu alte cuvinte ceva ce nu corespunde nevoilor intime ale subiectului. În acest punct se conturează deja esența metafizicii, anume curajul de a problematiza, de a găsi soluții pe cont propriu.

Aducând în discuție realitatea cea mai umilă și, aparent, cea mai puțin filosofică - banala existență cotidiană a fiecăruia - José Ortega y Gasset ne propune o metafizică „practică“, în stare să răspundă unor neliniști ce nu se poate să nu fi bătuit vreodată pe fiecare dintre noi. Cum ar fi, de pildă, întrebarea: Ce este viața mea? Răspunsul nu trebuie să se bazeze pe ceea ce am învățat la școală sau am auzit pe alții susținând, ci doar pe ceea ce putem constata în singuri: „Adevărurile fundamentale trebuie să se afle mereu la îndemână, fiindcă numai așa sunt fundamentale“ (p. 27). Este evident pentru oricine că *viața este ceea ce facem și ceea ce ni se întâmplă*. Fraza aceasta merită reținută pentru că, prin dezvoltări și nuanțări ulterioare, ne

va conduce către un adevăr prim, care se opune atât realismului, cât și idealismului, ultimul fiind, după José Ortega y Gasset, temelia epocii moderne. Dar să nu anticipăm. Pe tot parcursul „lecțiilor“ devenim conștienți că omul se găsește prizonier în alteritate (adică ocupat cu lucruri exterioare lui), obligat în permanență să decidă ce va face în clipa următoare, fiindcă numai așa se poate susține în mediul străin în care a fost aruncat fără voie. Viața este, așadar, *perplexitate și decizie*. Pentru că este punctiformă - trecutul și viitorul fiind incluse în momentul prezent - ea se poate rezuma prin propoziția banală, de strictă actualitate: „eu mă aflu în această încăpere“. E un lucru foarte important, iar profesorul nu scapă prilejul să-l accentueze ironic: „Când veți ieși de aici, veți putea spune în târg că veniți de la o lecție de metafizică, unde în tot ce s-a spus nu vi s-a spus decât că vă aflați într-o încăpere“ (p. 52).

O oarecare intertextualitate sau, mă rog, memorie livrescă se poate citi printre rânduri în discursul lui José Ortega y Gasset. Ideea că, spre deosebire de predeterminarea astrului sau a pietrei, omul e liber să-și creeze viața în fiecare clipă e de evidentă inspirație creștină. De asemenea, insistența asupra datoriei permanente de a te hotărî încotro s-o iei, care l-a obsedat, după cum se știe, și pe Kierkegaard. Totuși, asta nu afectează cu nimic teoria că, pentru a fi valabil, adevărul trebuie să vină în întâmpinarea unei necesități vitale și strict personale de a afla ceva anume.

Fraza-cheie „Eu mă aflu în această încăpere“ e analizată cuvânt cu cuvânt în cuprinsul a câteva lecții. Nu voi intra în detalii: ceea ce mi se pare, însă, important de subliniat este ideea că metafizica trebuie să facă trecerea de la *gândirea deficientă*, adică de la folosirea mecanică a cuvintelor, la *gândirea deplină*: „Să presăm fraza cu atenția noastră pentru ca din ea să înceapă a se prelinge un suc plin de gravitate“ (p. 53). Metafizica este, așadar, un mod radical de a gândi și de a privi lucrurile, o despărțire definitivă de comoditatea tradiției, de repertoriul de locuri comune adunate sub formula „Se zice că...“ Metafizicianul are curajul (și nebunia) să facă totul (sau aproape totul) singur, să privească neîncrezător sensurile comune ale cuvintelor și să se bazeze pe rațiune (evidență), nu pe tradiție („se zice că...“) atunci când caută răspunsuri la neliniștile vieții autentice și individuale. Răspunsul pe care metafizicianul José Ortega y Gasset îl găsește la întrebarea „Ce este viața?“ este că aceasta este coexistența mea cu lucrul, unde nici lucrul nu e o realitate absolută, ca în teza realistă, dar nici nu depinde în exclusivitate de subiectul care-l gândește ca în teza idealistă: „Lucrurile nu sunt eu și nici eu nu sunt lucrurile: ne suntem mutual transcendenți, dar ambii suntem imanenți acelei coexistențe absolute care este viața“ (p. 142). Cam acesta ar fi adevărul fundamental descoperit de Ortega y Gasset în incursiunea lui metafizică, un adevăr pe care nu trebuie să-l preluăm ca atare, dar care ar trebui să fie o provocare de a încerca să ne înțelegem mai bine viața.

Cred că o să fac până la urmă ceea ce intenționeam când am cumpărat cartea: am să dăruiesc un exemplar unei prietene mediciniste, despre care știu că e interesată să privească viața și altfel decât pur biologic. **Câteva lecții de metafizică** e o carte indicată pentru intelectuali subțiri, dar nu foarte familiarizați cu jargonul filosofic. Stilul e suficient de elevat pentru a oferi satisfacții cititorului pretențios, iar, pe de altă parte, talentul pedagogic al lui José Ortega y Gasset face din metafizică o chestiune de importanță vitală.

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE ÎN IMAGINI

Săptămâna trecută a avut loc la București primul Festival Național de Poezie 2000, organizat de Inspectoratul de Cultură al Capitalei, prin grija criticului Dan Cristea.

Cu această ocazie s-au desemnat următoarele premii:

Marele Premiu al Festivalului Național de Poezie 2000: Gellu Naum.

Premiul pentru volumul „Insomnia bătrânului“: Petre Stoica.

Premiul pentru volumul „Panteimon 113 Bis“: Ioan Es Pop.

